

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Психолого-педагогічний факультет

Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

«_____» _____ 2022 р.

Реєстраційний № _____

«_____» _____ 2022 р.

**РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ 3 КЛАСУ ЗА
ДОПОМОГОЮ МЕДІАТЕКСТІВ**

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗПОМ-17
ступеня вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Шляпець Олени Миколаївни

Керівник канд.пед.наук, доцент,
зав.кафедри початкової освіти
Павлик Олена Анатоліївна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Шляпець Олена Миколаївна,

розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Шляпець Олена Миколаївна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАТЕКСТІВ	
1.1. Сутність поняття «творче мислення».....	9
1.2. Психолого-педагогічні умови розвитку творчого мислення молодших школярів.....	13
1.3. Модель розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі.....	29
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА РОБОТИ З РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ТРЕТЬОКЛАСНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАТЕКСТІВ	
2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці Нової української школи.....	34
2.2. Дослідно-експериментальна робота з розвитку творчого мислення учнів 3 класу у процесі вивчення української мови.....	57
2.3. Динаміка розвитку творчого мислення учнів 3 класу.....	67
Висновки до розділу 2.....	74
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	79
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. Закінчився четвертий рік, як педагоги навчають здобувачів освіти за стандартами освітньої реформи Нової української школи. Демократичні зміни у суспільстві, розвиток педагогічної теорії та методики викладання навчальних дисциплін вирізняє сучасну школу. Освітняни проводять різні вебінари, майстер-класи, конференції, створюють освітні платформи, на яких діляться знаннями та досвідом. Пріоритетним напрямом розвитку освіти в Україні названо гуманістичну спрямованість інноваційних процесів. Головною умовою освітнього процесу вважають особистісну зорієнтованість, яка передбачає, що кожен здобувач освіти стане «творчим суб'єктом діяльності, пізнання, спілкування, вільною і самодіяльною особистістю» [21, с.14].

У Державному стандарті початкової освіти вказано на пріоритети освітньої політики, серед яких чільне місце відведено всебічному розвитку дитини, зокрема розвитку її «талентів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [20, с. 4].

Розвиток творчого мислення молодших школярів – це складова формування ініціативної, комунікабельної особистості, яка зможе вирішувати завдання сьогодення нестандартно, оригінально та буде конкурентно спроможна в майбутньому на ринку праці. Така мета й цілі ефективно та якісно повинні вирішуватися сучасними педагогами.

Вивченням творчого мислення як предметом психологічних досліджень займалися відомі зарубіжні психологи, а саме: О.М. Леонтьєв, Л.С.Виготський, С.Л. Рубінштейн, О.Р. Лурія, П.Я. Гальперін, Дж. Гілфорд, Е.П. Торренс, З.Фрейд, К.Юнг, А.Маслоу, К. Роджерс та ін.

Досліджували творче мислення як психічний процес і українські науковці, такі як: Г.С. Костюк, В.В. Клименко, С.С. Вітвицька. Психологи-науковці довели, що творчість – це взаємодія людини зі світом, це передумова для інтелектуального та духовного зростання, а розвиток творчого мислення не

абстрактне, а складне психолого-педагогічне явище, яке потребує систематичної роботи [50, с.139].

Відомі педагоги (П.П. Блонський, К.Н. Вентцель, М. Монтесорі, В.О. Сухомлинський, К.Д. Ушинський) розглядали у своїх працях питання розвитку творчого мислення у молодшому шкільному віці. Зокрема В.О. Сухомлинський підкреслював, що «в житті дітей чільне місце має посідати творчість словом. Завдяки їй діти стають чутливими до найтонших засобів впливу – до слова і до краси» [77, с. 408].

Психологи та педагоги досить глибоко описали процес розвитку мислення, вікові особливості його формування, запропонували методи активації творчого мислення. Разом з тим на сучасному етапі реформування освіти додаткового дослідження потребують окремі аспекти розвитку творчого мислення на уроках української мови у початковій школі під час роботи з медіатекстами, їх аналізу, інтерпретації, оцінювання. Тому з огляду на сказане ми вбачаємо, що тема нашого дослідження в умовах запровадженої реформи Нової української школи є **актуальною**.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методіку розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі.

Завдання дослідження:

- визначити суть поняття «творче мислення»;
- розглянути психолого-педагогічні аспекти розвитку творчого мислення молодших школярів;
- розробити модель розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі;
- визначити вихідний рівень сформованості творчого мислення молодших школярів;
- розробити та апробувати систему вправ і завдань, спрямованих на розвиток творчого мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів при вивченні української мови в 3 класі, виявити її ефективність.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчого мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі.

Предмет дослідження – методика розвитку творчого мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі.

Гіпотеза дослідження – розвиток творчого мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі буде ефективним, якщо:

- у процесі добору медіатекстів для аналізу, інтерпретації, оцінювання дотримуватись критеріїв доступності, емоційної насиченості та особистісної значущості їх для учнів;
- під час розробки методики використання медіатекстів спиратися на пізнавальну активність учнів;
- урахувати вікові та індивідуальні особливості дітей молодшого шкільного віку, рівень розвитку творчого мислення учнів 3 класу.

Методи дослідження:

- теоретичні (вивчення нормативних документів, аналіз наукової літератури з теми, узагальнення і систематизація методичного досвіду);
- емпіричні (цілеспрямоване педагогічне спостереження за освітнім процесом, тестування, анкетування, аналіз продуктів діяльності; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний);
- методи математичної обробки експериментальних даних.

База дослідження: дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Криворізької гімназії №90 у 3 класах (3-А, 3-Б, 3-В).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені вправи та завдання до запропонованих медіатекстів можна впроваджувати у систему роботи вчителя та здобувачів освіти при вивченні української мови у 3 класі. Положення та висновки дослідження можуть брати учителі початкових класів за основу у процесі розвитку творчого мислення молодших школярів.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було

апробовано у формі участі у конференціях:

- 1) XI Глухівських наукових читань – 2021 «Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (8-10 грудня 2021), м.Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка;
- 2) Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції» (29-30 березня 2022 р.), м. Вінниця: Вінницький кооперативний інститут;
- 3) The 1st International scientific and practical conference «Scientific progress: innovations, achievements and prospects» (October 9-11, 2022), Munich, Germany.
- 4) The 14th International scientific and practical conference “Modern science: innovations and prospects” (October 16-18, 2022), Stockholm, Sweden;
- 5) The 2nd International scientific and practical conference “Scientific progress: innovations, achievements and prospects” (November 6-8, 2022), Munich, Germany;
- 6) The 1st International scientific and practical conference «Scientific research in the modern world» (November 9-11, 2022), Toronto, Canada;

та публікаціях:

- 1) Шляпець О. Сутність поняття «творче мислення». The 14th International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospects». SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. P. 202 – 207.
- 2) Шляпець О. Теоретичні засади формування творчого мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів. Психолого-педагогічні аспекти формування творчого мислення молодших школярів. The 2nd International scientific and practical conference «Scientific progress: innovations, achievements and prospects». MDPC Publishing, Munich, Germany. 2022. – P. 238 – 246;
- 3) Шляпець О. Методика роботи з медіапродуктами на уроках української мови. Глухівські читання - 2021. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук: Збірник матеріалів XI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / За заг. ред. А.С. Полякова. Глухів, 2021.

С. 371 – 372;

- 4) Шляпець О. Модель формування творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови. The 1st International scientific and practical conference «Scientific research in the modern world. Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2022. – Р. 467 – 470;
- 5) Шляпець О. Дослідно-експериментальна робота з формування творчого мислення учнів 3 класу у процесі вивчення української мови. Сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції: Міжнародна науково-практична конференція, м. Вінниця, 29-30 березня 2022 р.: тези та статті / ред.кол.: Драбовський А.Г., Дибчук Л.В. Вінниця: Вінницький кооперативний інститут, 2022. С. 102 – 108;
- 6) Шляпець О. Динаміка розвитку творчого мислення учнів 3 класу (контрольний етап експериментально-дослідної роботи). The 1st International scientific and practical conference «Scientific progress: innovations, achievements and prospects». MDPC Publishing, Munich, Germany. 2022. – р. 252 – 260.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаної літератури, що нараховує 98 джерел, та 5 додатків, розміщених на 30 сторінках. Загальний обсяг роботи – 118 сторінок, з яких 75 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАТЕКСТІВ

1.1. Сутність поняття «творче мислення»

У нормативних документах Нової української школи, якими керуються у своїй роботі учителі початкової школи, зазначено, що одним із головних завдань оволодіння державною мовою є розвиток уміння творчо мислити на основі медіатекстів та аналізувати їх [20, с.1-16].

Термін «творче мислення» містить дві складові – мислення і творчість. Тож розглянемо окремо поняття «мислення».

У словнику психологічних термінів знаходимо пояснення, що мислення – це «процес пізнавальної діяльності, який відображає дійсність» [72]. Для мислення характерні глибина, гнучкість, швидкість, кмітливість, творчість, критичність, самостійність, широта та послідовність, економічність.

Також мислення – це «процес опосередкованого й узагальненого пізнання предметів і явищ об'єктивної дійсності..» [64, с.91].

Мислення бере початок із чуттєвого пізнання і являє собою вищу форму аналітико-синтетичної діяльності функції мозку. Основними формами мислення є судження і міркування. У залежності від змісту розрізняють такі види мислення, як-от: наукове, поетичне, творче та ін.. Різні види мислення у людей залежать від їх індивідуальних особливостей. Розвиток мислення особистості відбувається у процесі взаємодії її з навколишнім світом та знайомством з досвідом інших людей.

Метою розвитку мислення і наукового, і творчого полягає в наступному: навчити самостійно мислити, приймати рішення, підготуватися до пізнавальної і практичної діяльності [64, с.91- 92].

Важливою характеристикою людського мислення є передбачення невідомого під час прийняття рішення і можливість раптового інсайту

(зрозуміння, здогадки) [18, с.208].

Розглянемо поняття «творчий» та «творчість». В академічному словнику української мови слово «творчий» пояснюється словом «творити», тобто у процесі творчої праці викликати до життя що-небудь, дати існування чомусь або займатися творчими справами [73].

Творчість – це діяльність, у процесі якої створюються нові матеріальні і духовні цінності [18, с.326].

Психологи називають творче мислення продуктивним мисленням, основою творчості та джерелом інновацій у всіх сферах людської діяльності [90, с.116].

Мислення як психічний процес вивчали філософи, психологи, педагоги, поети, починаючи ще з далеких історичних епох, та вказували, що завдяки цьому процесу у людини народжується своя власна думка.

Психологи як зарубіжні, так і українські, називали мислення психічним процесом, розвиток якого не можливий без розумових дій та тісно пов'язаний із мовленням (Л.С. Виготський, О.О. Потебня).

Творче мислення, на думку психолога О.М. Леонтьєва, починається з мотивації, а знаходить продовження у цілепокладанні або задумі (виділення підтем). Науковець визначає цілепокладання повільним або швидким, залежно від психічних процесів, які притаманні конкретній особистості, і не можуть бути розцінені як «погано» - «відмінно». О.М. Леонтьєв дає визначення поняттю «творче мислення – це «знаходження, відкриття системи операцій, знаходження способів рішення» [41, с.400]. Способи рішення у ланцюгу творчого мислення – це «репродуктивний зміст», але в той же час способи рішення – це «ядро творчості». На думку науковця, творче мислення можна представити у такій схемі: «мотив – визначення мети – задум – гіпотеза, способи рішень [41, с.400].

Л.С. Виготський розглядає творчість як «діяльність людини у створенні нового предмету зовнішнього світу чи почуття самої людини». Учений називає механізми творчості після почутого або побаченого, а саме:

- 1) аналіз окремих деталей (рис);

- 2) змінення (перебільшення);
- 3) асоціація;
- 4) об'єднання образів, приведення їх у систему (синтез) [15, с.15-20].

С.Л. Рубінштейн довів теорію діяльнісного підходу у психології та назвав основні види мислення, а саме: наочне (елементарне), абстрактне (теоретичне) та практичне (діяльнісне). Важливим у цій теорії, на нашу думку, є те, що мислення – це діяльність, а під час будь-якої діяльності створюється новий продукт (думка). Також цікавим є міркування науковця про образ, який збагачує думку. Наприклад, у висловлюванні є не тільки інформація (факт), але і образ (відношення до факту): «Моя зірка закотилася». Інформація: зірка закотилася. Образ: сум, хвилювання, жаль та ін. [66].

Г.С. Костюк розглядав мислення як психічний процес у контексті розумового розвитку дошкільника і молодшого школяра. Він вважав, що процеси мислення «вплітаються» в практичні дії дитини: від наочно-дієвого до образно-мовленнєвого мислення [35, с. 23–25].

Український учений звертав увагу на те, що мислення активізується, коли виникають питання, на які треба дати відповідь. На його думку, мислення – це пізнавальна діяльність; думка – є результат цієї діяльності, а мова – знаряддя формування думки [36, с. 194].

Г.С. Костюк назвав складові процесу мислення, а саме:

- ✓ споглядання об'єктів / явищ;
- ✓ розуміння об'єктів / явищ в дійсності;
- ✓ передбачування майбутніх подій з об'єктами / явищами;
- ✓ практичне оволодіння знаннями про об'єкти / явища.

Ці складові процесу стосуються і творчого мислення, для запуску якого необхідно роздивитися уважно предмет, поставити запитання щодо предмету та його властивостей, передбачити події, які можуть відбутися у подальшому, удосконалити предмет та ін..

У своїх дослідженнях сучасний український психолог С.С. Вітвицька розглядає репродуктивне (відтворююче) мислення і творче мислення, у якому

вирішується проблема по-новому. С.С. Вітвицька припускає, що творче мислення можливе за умови розвитку пам'яті, уваги, уяви, інтелекту [16].

Грехем Уоллес, англійський психолог початку ХХ століття, розділив творчий процес на чотири стадії: підготовка, дозрівання ідеї («білий аркуш»), осяяння (інсайт), перевірка. На думку психолога, інсайт – це є центральний момент творчого мислення [85].

Джой Пол Гілфорд, американський психолог-практик середини ХХ століття, розробник теорії творчості, своїм дослідженням довів, що творчість – це можливість генерувати різні ідеї, створювати нові моделі та використовувати у інших функціях предмети. Дж.П.Гілфорд пов'язав дивергентне мислення з творчістю і назвав характеристики такого мислення, а саме:

- *швидкість* (здатність знаходити велику кількість ідей або рішень проблеми, знаходження незвичайних зв'язків між двома різними предметами);
- *гнучкість* (здатність одночасно пропонувати різні підходи з конкретної проблеми);
- *оригінальність* (здатність створювати нові ідеї, можливість одержання відповідей, що значно відрізняються від звичних);
- *розробка* (здатність до систематизації і деталізації ідей та реалізація їх) [19].

На підставі визначених характеристик Джой Пол Гілфорд створив тест для визначення рівня творчого мислення особистості.

Е.П. Торренс до вже існуючого тесту Дж. Гілфорда додав ще дві оцінні характеристики (супротив передчасному завершенню; абстрактність назв) та створив «Тест оцінки творчого мислення Торренса» [79].

З огляду на сказане, можна зробити висновок, що «творче мислення» - це вид пізнавального продуктивного мислення на основі аналізу і синтезу, під час якого у процесі розумової діяльності та засобами мови створюється новий оригінальний продукт (висловлювання, судження). Творче мислення характеризується швидкістю, гнучкістю, оригінальністю та починається із

мотивації (підготовки), продовжується висуванням гіпотез (ідей), зрозумінням (інсайт), прийняттям рішень (перевірка).

Розвиток творчого мислення – це процес формування операцій мислення (аналізу, синтезу, інтерпретації, оцінювання та ін.) за допомогою методів активізації творчого мислення та за допомогою різних вправ і завдань.

1.2. Психолого-педагогічні умови розвитку творчого мислення молодших школярів

Розвиток творчого мислення молодших школярів – це складний процес, який має свої особливості та залежить від деяких умов та факторів.

Педагогічний аспект розвитку мислення, зокрема і творчого мислення, «полягає у виявленні умов, конструювання шляхів і засобів розвитку мислення учнів» [18, с.208].

Беручи за основу погляди Г.С. Костюка, назовемо етапи розвитку творчого мислення, його активізації та розширимо коло запитань, які допоможуть сформулювати думку про об'єкт / явище та висловити нові ідеї стосовно предмета / явища:

➤ Споглядання об'єкта / явища:

✓ Що це? Що знаємо про цей об'єкт? Що нового побачили / почули про об'єкт? На що схожий об'єкт? Які виникають асоціації стосовно об'єкту?

➤ Розуміння об'єкту / явища:

✓ Чому об'єкт такий? Що відбувається з об'єктом?

➤ Передбачування минулих / майбутніх подій з об'єктом / явищем:

✓ Що відбулося з об'єктом раніше? Що може відбудитися з об'єктом, якщо...?

➤ Практичне оволодіння знаннями про об'єкт / явище:

✓ Як і де можна використати цей об'єкт? Де можна застосувати знання про цей об'єкт? Як можна змінити або вдосконалити цей об'єкт?

Виділені за Г.С. Костюком етапи не вичерпують усіх особливостей розвитку творчого мислення молодших школярів, тому нами були виділені психолого-педагогічні та методичні аспекти даного процесу.

Вважаємо за необхідне врахувати при розвитку творчого мислення такі умови, а саме:

- ❖ відповідність віковим та індивідуальним особливостям молодших школярів;
- ❖ урахування рівня розвитку творчого мислення молодших школярів;
- ❖ напрями роботи над формуванням творчого мислення за допомогою медіатекстів;
- ❖ впровадження спеціальних вправ та завдань для формування творчого мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів на уроках української мови;
- ❖ систематичне застосування вправ та завдань на формування творчого мислення за допомогою медіатекстів.

Зупинимося детальніше на кожній із окреслених умов.

Відповідність віковим та індивідуальним особливостям молодших школярів можна визначити психологічними характеристиками даної категорії здобувачів освіти.

Розвиток мислення, як наукового, так і творчого, займає домінуючу функцію у молодшому шкільному віці. Провідною діяльністю молодшого школяра (а це здобувачі освіти з 6 (7) до 10 (11) років) є навчальна діяльність, а саме оволодіння знаннями про різні об'єкти та явища. У ці роки перед здобувачами освіти постають спеціальні пізнавальні завдання, які спонукають до розширення понятійного апарату, поглиблення їхніх знань. На думку Г.Костюка, «перехід до шкільного навчання приводить до поглиблення і поширення змісту дитячого мислення» [36, с.243].

У період з 1 по 4 клас відбувається і зміна засобів мислення, а саме: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення тощо. Відбувається також розвиток судження і міркування, спочатку за зразком, повторення за учителем, деякими учнями, а

згодом формується і здатність самостійно будувати своє власне судження, міркування, висловлювання. У молодшого школяра мислення має конкретний характер, який ґрунтується на його досвіді (бачив / чув). Треба також врахувати і те, що для цього періоду розвитку мислення молодшого школяра важлива наочність, щоб активізувати його життєвий досвід. Наочність, на думку Г.Костюка, треба подавати дозовано, не перевантажувати зорові та слухові відчуття, варіювати, поєднувати зі словом для вчасного абстрагування істотних об'єктів [36, с. 244].

Звертати увагу потрібно і на рівень сформованості знань фактичного матеріалу про об'єкти та явища дійсності.

Ефективною формою організації навчального середовища для розвитку дитячого мислення є кооперативна (групова) форма роботи. При груповій роботі підвищується інтелектуальна активність здобувачів освіти [89, с.193]. Для розвитку творчого мислення, на наш погляд, ефективним буде індивідуальний підхід, але після виконаного завдання можлива демонстрація, показ, звіт про виконану роботу.

Сучасна педагогіка (США, Велика Британія, ФРН) розглядає два напрями навчальних завдань шкільної освіти:

- *індивідуальний підхід* (увага до особистості учня, його індивідуальної пізнавальної діяльності);
- *саморегулюючий підхід* (формування самостійної пізнавальної діяльності учня).

Сутність саморегулюючого підходу в тому, що учень самостійно контролює свою розумову і творчу діяльність, ставить цілі, керує процесами мислення, змінює напрями мислення, створює власне середовище навчання, самостійно обирає проблеми та знаходить відповідні рішення [56, с.70].

Також у західній педагогіці популярним є «метод проблем». Цей метод бере початок із відомої технології американського філософа і педагога Джона Дьюї, а саме його ідея «learning by doing» (навчання на практиці). «Проблема» розглядається як несподіване запитання, яке стимулює учнівську думку,

потребує оцінки проблемного питання, заставляє зробити висновки на основі міркувань, тобто активізує творче оригінальне мислення [56, с.72].

Про розвиток творчого мислення у початковій школі писала і О.Я.Савченко, український педагог-науковець. На її думку, творче мислення формується під час розвитку пізнавальних інтересів та здібностей учнів, їхніх загальних умінь аналізувати, порівнювати. Педагог стверджувала, що технологія розвитку творчого мислення допомагає учням «розмірковувати, спілкуватися, чути і слухати інших» [67, с.185 -186]. Тобто, на думку педагога, формування творчого мислення відбувається під час загального розвитку когнітивних процесів здобувачів освіти.

М.С.Вашуленко, український науковець-педагог, рекомендує вчителям пам'ятати, що робота з медіатекстами у початкових класах - це тільки підготовка до розвивальної і безпечної взаємодії з інформацією. Автор звертає увагу на формування умінь аналізувати, інтерпретувати, оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її, спираючись на малюнки, світлини, комікси, дитячі журнали, мультфільми [7, с.150].

У контексті нашого дослідження «Розвиток творчого мислення учнів 3 класу за допомогою медіатекстів» звертаємо увагу на медіатексти, з якими учні працюють на уроках та за допомогою яких, на нашу думку, можливо розвивати творче мислення здобувачів освіти, а саме: книжечка, стіннівка, реклама, малюнок, фото, комікс, мультфільм.

У нині діючих Типових освітніх програмах і О.Я. Савченко і Р.Б. Шияна для 1 – 4 класів [80, 81] рекомендовано у змістовій лінії «Досліджуємо медіа» дитячі медіапродукти, з якими здобувачі освіти знайомляться не тільки у школі, а й у повсякденному житті та такі, які впливають на дитячу свідомість. У Типових освітніх програмах представлені аудіальні медіа, візуальні медіа, аудіовізуальні медіа. Наведемо приклад таких медіа (*див. рис. 1.1 та 1.2*):

Рис. 1.1. Порівняльна діаграма медіапродуктів (спільні і відмінні) за програмами О.Я.Савченко і Р.Б.Шияна для 1-2 класу

Рис. 1.2. Порівняльна діаграма медіапродуктів (спільні і відмінні) за програмами О.Я.Савченко і Р.Б.Шияна для 3-4 класу

І. Большакова, лектор онлайн-курсу для вчителів початкової школи, звертає увагу слухачів курсу на вікові особливості молодших школярів, а саме на той факт, що дітям складно відрізнити фантазію від реального життя. Молодші школярі вірять тому, що бачать або чують. Звідси учні початкової школи дуже вразливі. Також лекторка пропонує алгоритм для аналізу медіатексту:

- ✓ вміння розпізнавати автора медіатексту (хто створив

медіатекст?);

✓ вміння визначити мету створення медіатексту (для чого / кого створений?);

✓ вміння оцінити свої враження від медіатексту.

Також лектор І.Большакова пропонує карту запитань для аналізу медіатексту:

➤ Що це за медіа? (газета, журнал тощо);

➤ Яка мета створення медіа (переконати, інформувати, розважити)?

➤ У який спосіб медіа привертає увагу? (звук, світло, зображення);

➤ Якими органами чуття сприймаємо це медіа?

➤ Як медіа впливає на мене?

➤ Що думаю, відчуваю, коли ще раз дивлюся / слухаю це медіа?

➤ Що думають / відчувають інші, коли дивляться / слухають це медіа?

➤ Інші вірять цьому медіа? Чому?

➤ Яку інформацію отримав з медіа? У чому медіа переконує?

➤ Чи можемо довіряти цьому медіа? Чому?

На думку І.Большакової, за подібною картою запитань молодші школярі спочатку під керівництвом учителя, а потім і самостійно зможуть аналізувати медіатексти, розвивати своє як критичне, так і творче мислення (вміння ставити запитання та відшукувати варіанти відповідей на них) [10].

Отже, розвиток творчого мислення у молодшому шкільному віці має важливе значення. Для його розвитку та формування використовують як індивідуальні форми навчання, так і колективні. Також для розвитку творчого мислення учитель може використати метод проблем, а процес розв'язання їх і є формуванням мислення. Враховуючи вікові та індивідуальні особливості молодших школярів, можна запропонувати алгоритм практичних дій або зразок. Вбачаємо, що адаптація системи роботи з формування творчого мислення

молодших школярів за допомогою медіатекстів повинна відповідати віковим та індивідуальним особливостям здобувачів освіти 3 класу.

Ще однією важливою умовою є **урахування рівня розвитку творчого мислення молодших школярів.**

Е.П. Торренс, американський психолог і педагог кінця ХХ століття, який створив тест на перевірку творчого мислення (вербального і невербального), деякий час працював шкільним учителем і, спостерігаючи за успіхами учнів, дійшов висновку, що неблагополучні учні у подальшому житті досягають успіхів [84]. Це можливо пояснити. Учні, які стикалися з труднощами різного характеру, вимушені шукати правильне / неправильне рішення, пропонувати різні варіанти і не боятися приймати остаточний варіант вирішення проблеми. Тобто вміння ставити запитання, відшукувати варіанти відповідей, приймати рішення, творчо мислити у нестандартних ситуаціях загартовують учнів для подальшого життя.

У сучасній літературі з експериментальної психології знаходимо різні методи дослідження психічного розвитку молодших школярів, зокрема діагностики розвитку творчого мислення. Наприклад,

- «Діагностика креативності індивіда» В.В. Клименка;
- «Діагностика особистісної креативності» Є.Є. Тунік;
- «Анкета з визначення здібностей учнів» (за методикою Хаана і Кафа);
- «Діагностика дивергентного мислення» (модифікація О.Є.Тунік, Д.Б.Богоявленської, Т.О. Баришевої) [29, с.93];
- Тест оцінки творчого (вербального) мислення Торренса.
- Тест віддалених асоціацій (ТВА), запропонований С. та М.Меднік, викладачами Данського університету [95, с.48-50].

Також у фаховій літературі представлені методи розвитку творчого мислення, а саме:

- мозковий штурм (автор методу Алекс Осборн, 30-ті роки ХХ ст., під час вирішення проблеми приймаються всі ідеї);
- метод синектики (автор методу Дж. Гордон, 50-ті роки ХХ ст., на стадії

висування ідей вилучаються зайві ідеї);

- метод контрольних запитань (спеціально підготовлені запитання для вирішення проблеми);
- метод фокальних об'єктів (метод випадковостей, автори Е.Кунце, Ч.Вайтинг, асоціативний пошук нових ідей з використання об'єкту);
- метод гірлянд випадковостей й асоціацій є розвитком методу фокальних об'єктів. Автором методу є Генріх Буш. До слова підбираються синоніми або випадкові слова, підбір «гірлянд слів» та їх поєднання. Наприклад, *стілець-крісло-табурет; телефон – ручка – альбом – райдуга – годинник.*

Враховуючи вище сказане, учителю-практику для створення успішної системи роботи з формування творчого мислення здобувачів освіти слід починати з індивідуальної або групової (колективної) діагностики, вибираючи при цьому кращу, на його думку, методику для цього.

Важливою умовою є урахування напрямів роботи над розвитком творчого мислення за допомогою медіатекстів.

Термін «медіатекст» складається із двох слів – медіа і текст. Розглянемо значення цих слів, користуючись довідковою літературою.

В Українському словнику медіакультури термін «медіатекст» визначається як «повідомлення, що містить інформацію та викладене в будь-якому виді й жанрі медіа, наприклад: газетна стаття, телепередача, кіно- і телефільм, відеокліп тощо» [3, с.44].

Медіатекст – це медіапродукт, усний або писемний твір, створений для спілкування (комунікації), передачі інформації, впливу на читача або слухача [93, с.267].

У словнику української мови поняття «медіа» пояснюється як «мас-медіа». А «мас-медіа» - те саме, що засоби масової інформації. Знаходимо у тому ж словнику визначення «засоби масової інформації – це організаційні, інформаційні системи, що регулярно передають орієнтовані на широкий загал відомості про повсякденні події – преса, радіо, телебачення, електронні інформаційні системи» [73].

Медіатекст відрізняється від тексту за такими характеристиками, а саме: опис реальних подій; зв'язок з іншими інформативними текстами; супровід аудіо та візуалізація; створюється як індивідуально так і колективно; спрямований на отримання відгуку; можливе розділення на мікротеми, колонки (див.рис. 1.3):

Рис. 1.3. Характеристика медіатексту

Медіатексти розрізняються за жанрами: реклама, репортаж, інтерв'ю, замітка, радіоповідомлення, телепрограма та ін.

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що метою вивчення української мови є формування комунікативної компетентності та здатності спілкуватися українською мовою. Здобувач освіти повинен навчитися сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати інформацію в текстах різних жанрів та створювати власні медіатексти та медіапродукти [20]. Введення змістової лінії «Досліджую медіа» в освітні програми створило умови для формування знань, умінь та навичок здобувачів освіти, а також їх здатність працювати з простими медіатекстами на уроках української мови, починаючи з пропедевтики першого циклу та поглиблення знань, практичних вмінь у другому циклі початкової освіти.

Завдання вчителя початкових класів полягає у тому, щоб навчити учнів користуватися різними джерелами інформації, працювати та створювати

медіатексти. Ці вміння збагачують здобувачів освіти, розвивають їх когнітивні здібності, комунікативні навички та творче мислення. Також командна співпраця здобувачів освіти один з одним, з учителем виконує завдання особистісно орієнтованого навчання, спрямованого на практичну діяльність здобувачів освіти.

Працюючи з медіа на уроках української мови у початковій школі, здобувачі освіти отримують навички, а саме:

- адаптуватися до інформаційного світу;
- формувати свої життєві цінності та здійснювати вибір майбутньої професії;
- пояснювати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати, перетворювати, змінювати отриману та передану інформацію, тобто розвивати своє творче мислення; створювати прості медіатексти та медіапродукти.

М.С.Вашуленко рекомендує вчителям пам'ятати, що опрацювання медіа-продуктів у початкових класах – це тільки підготовка до розвивальної і безпечної взаємодії з інформацією. Автор навчально-методичного посібника звертає увагу на формування елементарних умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її, спираючись на малюнки, світлини, комікси, дитячі журнали, мультфільми. Для формування умінь володіння українською мовою методист пропонує використання таких завдань, як: 1) перегляньте відео та складіть розповідь; 2) якщо хтось із ваших однокласників/однокласниць захворів, напишіть їм листа або зателефонуйте [7, с. 145].

Учителі-практики завжди використовували на своїх уроках ілюстрацію як наочність. Зараз ілюстрація доповнюється і стоп-кадром із мультфільму або фільму, анонсом (оголошенням про фільм), рекламою, презентацією. Як свідчать спостереження за навчальним процесом, сучасні вчителі часто на своїх уроках використовують інтернет-сайти та відеоматеріали цих сайтів. Також у зв'язку з дистанційною формою навчання вчителі користуються та залучають здобувачів освіти до самостійного створення різних за жанрами медіатекстів.

Також вчителі для активізації пізнавальних інтересів та творчого мислення пропонують учням завдання зі світлинами, наприклад, «Моя сім'я», «Моє хобі», «Подорож», «Світлина до оповідання»; створення малюнків (коміксів) на основі переглянутого/прослуханого твору; рольові ігри «Диктор телебачення та радіо»; «Інтерв'ю з героєм»; створення святкової листівки та інше.

На уроках з вивчення української мови у початкових класах як у першому циклі, так і в другому, здобувачі освіти отримують підготовчі завдання для подальшого та поглибленого вивчення мови та її засобів. Звісно, що досвід учні початкової школи отримують із вже знайомих їм медіа. Тому основними методичними прийомами реалізації змістової лінії «Досліджуємо медіа» є розповідь, бесіда, спостереження та практичні вправи.

Схарактеризуємо напрями роботи над розвитком творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови.

Розвиток творчого мислення за допомогою медіатекстів є комплексним та поступовим процесом, який залежить від мети, змісту вправ та завдань. Нами було визначено основні напрями роботи над розвитком творчого мислення здобувачів освіти у 3 класі на уроках української мови. Для того щоб сформувані творче мислення за допомогою медіатекстів у здобувачів освіти початкової школи, треба *починати знайомство* із загального пояснення (описово) *термінів*, як-от: медіа, медіатекст, жанри медіатекстів, медіапродукти та ін. Наступний напрям – це формування вмінь *визначити мету медіатексту* та оцінити, *наскільки правдива / неправдива інформація*. Третій напрям – це формування *навичок аналізу, інтерпретації, перетворення змісту* медіатекстів. Четвертий напрям – це здатність здобувачів освіти до *самостійної роботи над створенням* простих медіатекстів. П'ятий напрям – це оволодіння здобувачами освіти *творчих, практичних навичок* роботи із технічними засобами *створення* медіатекстів [62].

Отже, молодші школярі опрацьовують багато навчальної інформації, у тому числі і медіатексти. За період двох циклів навчання у початковій школі учні отримують навички аналізу, оцінювання, перетворення інформації, тобто

формують та розвивають своє мислення, у тому числі і творче за допомогою медіатекстів. Учителі працюють за такими напрямками, як-от: ознайомлення учнів з медіатекстами, формування вмінь, навичок учнів аналізу медіатекстів, самостійне створення простих медіатекстів, учні набувають практичних умінь роботи з технічними засобами створення медіатекстів.

Впровадження спеціальних вправ та завдань щодо розвитку творчого мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів на уроках української мови

Проблема розвитку творчого мислення молодших школярів хвилювала педагогів у різні часи. В історії педагогічної науки та методики викладання гуманітарних наук відома технологія французького педагога С.Френе, яка має назву «Школа успіху і радості». Головними цінностями педагог проголосив максимальний розвиток дитини та «природний, живий» навчальний процес. Метою технології є створення учнями «вільних текстів» на будь-яку тему. «Вільні тексти» давали можливість учням знімати психічну загальмованість, сприяли психічній рівновазі та розвитку творчого мислення. Педагог пропонував такі види робіт для своїх вихованців:

- ✓ презентація за допомогою слова або малюнка своєї теми;
- ✓ аналіз презентації у групі та коментування зробленого;
- ✓ порівняння з подібними вправами;
- ✓ спілкування і обговорення [21, с.142].

В.О. Сухомлинський, український педагог, створив «Школу радості», у якій особлива увага приділялась розвитку творчого мислення вихованців. В.О.Сухомлинський вивчав кожну дитину, її індивідуальні особливості сприймання, мислення, уяви, пам'яті. Педагог вважав одним із головних завдань учителя – вивчення духовного світу дитини, особливо її мислення. Метою початкової школи педагог вбачав навчити дитину аналізувати текст у процесі читання, висловлювати усно і письмово свою думку про те, що бачить, чує [78, с.408].

На сучасному етапі розвитку освіти, упровадження реформи НУШ,

викликів дистанційного навчання, щоб сформувати творче мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів, доцільно, на нашу думку, упроваджувати у систему роботи при вивченні української мови спеціальні вправи та завдання 1 раз на місяць, поглиблювати знання та вміння здобувачів освіти за такими темами:

- ✚ Уявлення про медіа. Фотографія як джерело інформації.
 - **Завдання з розвитку творчого мислення:** Сфотографуй будь-яку подію та за сюжетом фотографії дай відповіді на такі запитання: *що зображено на фото? що сталося? які події трапилися? що буде потім?*
- ✚ Знайомство з візуальними медіа. Книжечка.
 - **Завдання з розвитку творчого мислення:** Подумайте, як можна вдосконалити вже існуючу книжечку? *Доповніть історію новими деталями (герої, опис одягу, опис природи, інші події).*
- ✚ Знайомство з аудіовізуальними медіа. Мультфільм.
 - **Завдання з розвитку творчого мислення:** Подумайте, якби герой/героїня потрапив/потрапила на іншу планету/на острів/у криницю/у задзеркалля, *які б рішення він / вона приймав / приймала?* Напишіть *усі можливі труднощі*, з якими б вони стикнулися? Подумайте, *які можуть бути наслідки цих подій?*
- ✚ Створюємо візуальні медіа. Святкова листівка
 - **Завдання з розвитку творчого мислення:** Створіть святкову листівку та запишіть *різні варіанти побажань для різних людей* (для тата, мами, дідуся, бабусі, друга, однокласниці, сусідки, вчителя та ін.).
- ✚ Створюємо візуальні медіа. Колаж «Мої зимові канікули».
 - **Завдання з розвитку творчого мислення:** Придумайте і запишіть цікаві і незвичні способи використання сімейних або шкільних фотографій. Запишіть будь-які способи.
- ✚ Створюємо візуальні медіа. Комікс.

- **Завдання з розвитку творчого мислення:** створіть комікс до вірша Григорія Фальковича «Корова спекла коровай». Поміркуєте: скільки епізодів буде у коміксі до вірша Г.Фальковича? *Що могла говорити Корова, коли спекла коровай? Що вона говорила, коли поспішала на трамвай? Що говорила Корова Мишці? Качці? Квочці? Що могла їй відповідати Мишка? Качка? Квочка? Якими словами можна завершити комікс?*

Корова спекла коровай,
Непоспіхом сіла в трамвай,
І, доки поїздка тривала,
Нікого вона не минала:
Ні мишку, ні качку, ні квочку -
Давала усім по шматочку,
Бо змалку, у місті Лубні,

Дружили ще в школі вони,
І разом, хоч дуже давно,
Ходили на пляж і в кіно.
Якщо хто бажає зрадіти
І давнього друга зустріти -
Є шанс скористатись трамваєм:
Приходь зі своїм короваєм.

- ✚ Створюємо візуальні медіа. Дитячі журнали та газети.

- **Завдання із розвитку творчого мислення:** *Створіть разом із своєю командою газету на тему «Птахи – наші друзі».*

1 сторінка: розкажіть, як та звідки птахи повертаються додому. Розповідь запишіть на 1 сторінці газети.

2 сторінка: розкажіть, як ви готуетесь до зустрічі з пернатими друзями. Розповідь запишіть на 2 сторінку газети. Додайте фото.

3 сторінка: знайдіть цікаві факти про птахів. Додайте фото пернатих друзів.

4 сторінка: проба пера (загадки, прислів'я, вірші, оповідання про птахів). Додайте фото або ілюстрації.

Отже, використовуючи подібні справи та завдання, здобувачі освіти формують навички творчого мислення, навички аналізу отриманої інформації, вміння оцінити важливість, актуальність почутої / побаченої інформації, вміння інтерпретувати (перетворити) медіатексти, активніше вживають засоби мовлення для висловлювання своїх вражень від почутого/побаченого, вміння

орієнтуватися у сучасному медіапросторі та створювати власні медіатексти.

Таким чином, ми визначили особливості формування вмінь роботи з медіатекстами на уроках української мови у початковій школі та зробили такий висновок: здобувач освіти вже починаючи з першого циклу опановує засоби мови для комунікації, аналізу, інтерпретації, а також для створення власних медіатекстів; здобувач освіти через роботу з медіатекстами проходить адаптацію до життя в інформаційному просторі, формує свої життєві цінності, власну думку та готується до вибору майбутньої професії. Робота з медіатекстами на уроках української мови у початковій школі відбувається у формі діалогу (вчитель – учні, вчитель – учень/учениця, учень/учениця – учень/учениця). Опрацювання медіатекстів – це пропедевтика до майбутньої безпечної взаємодії з інформацією. Однак при цьому слід зважати на санітарно-гігієнічні норми уроку в початковій школі. Керуючись рекомендаціями, робота з інформаційними технологіями у початковій школі складає 5-10 хв на урок.

Систематичне застосування вправ та завдань для розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів

У початкових класах процес розвитку творчого мислення в основному залежить від учителя, від того, як буде організоване навчання. Під терміном «систематичне застосування вправ» мається на увазі упорядкованість, регулярність виконання вправ, об'єднаних однією дидактичною метою.

Г. Дорожко для розвитку творчого мислення молодших школярів на уроках української мови пропонує такі вправи, а саме:

- вправи на вміння ставити запитання;
- вправи на вміння висловити здогадку, припущення;
- вправи на доведення правдивої, актуальної інформації у медіатекстах;
- вправи на продовження або перетворення інформації [22, с.308-310].

Також автор звертає увагу на особливість виконання завдань з творчого мислення, як-от: необов'язкове термінове виконання вправ чи завдань; дидактична мета повинна спонукати до пошуку інформації, стимулювати думку на створення медіатексту; під час виконання вправ не користуватися шаблонами

або зразками; при виконанні вправ на формування творчого мислення важливий сам процес; правильне рішення повинне прийти під час обговорення; неправильне рішення – це стимуляція до правильного рішення.

О.Б. Полєвікова наголошує на тому, що у початковій школі (у 3 класі) повинні бути підібрані такі завдання, які б формували уміння вільного володіння рідною мовою під час сприймання і створення власних висловлювань. А стосовно творчих вправ з розвитку творчого мислення науковець-методист звертає увагу, що готового навчального матеріалу не передбачається. Його треба вчителю знайти, придумати, створити. Стосовно вправ для формування творчого мислення О.Б. Полєвікова стверджує, що вони повинні бути у такій системі, а саме: від легких до складних, спочатку усні, а потім письмові, завдання з практичним значенням (визначити тему, скласти план, продовжити історію) [58].

Т.В.Маліновська пропонує таку систему завдань для розвитку творчого мислення учнів, а саме:

- творча робота за опорними словами;
- групова робота з добору цитат (до ілюстрацій, фотографій);
- опис предмету без прямого вказування на нього;
- проведення обговорювання, дискусії;
- продовження історії;
- пошук інформації за темою [44, с. 92-98].

Н.Голуб пропонує такі вправи на розвиток творчого мислення на основі медіатексту, як- от:

- замінити у реченні кожне слово так, щоб зберегти зміст повідомлення;
- описати ситуацію з позиції іншої людини та ін.;
- описати ситуацію з протилежних точок зору: «за» і «проти» [17].

Таким чином, урахування описаних психолого-педагогічних умов та систематичне застосування представлених вправ та завдань є необхідним, тому що вміння, навички, які отримують здобувачі освіти під час виконання таких вправ, є однією з умов формування творчого мислення на уроках української мови за допомогою медіатекстів.

1.3. Модель розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі

На основі аналізу поняття «творче мислення», урахування вікових особливостей молодших школярів та окреслених психолого-педагогічних умов, нами було розроблено поетапну модель розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі (див. табл. 1.1.).

Мета даної моделі: продемонструвати прикладний характер формування творчого мислення учнів 3 класу на уроках української мови.

Таблиця 1.1.

Модель розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі

Етапи	Мета	Зміст	Приклади роботи з медіатекстами
I – початково-мотиваційний	Ознайомлення з термінами; мотивація до роботи з медіатекстами	Презентація медіатекстів різних жанрів	Повідомлення, листівка, книжечка, реклама, замітка, колаж, комікс та ін.
II – формувальний	Формування знань, умінь та навичок з визначення теми, мети, автора медіатексту; вміння оцінити отриману інформацію; вміння проаналізувати медіатекст; вміння інтерпретувати медіатекст	Ознайомлення з різними медіатекстами, з їх характерними рисами; аналіз, інтерпретація, перетворення отриманої інформації; обговорення інформації, висловлювання припущення, вдосконалення, зміни медіатексту	Робота зі світлиною (фото): що зображено на фото? що сталося? які події трапилися? що буде потім? Робота із книжечкою: як можна вдосконалити вже існуючу книжечку? Доповніть історію новими деталями (герої, опис одягу, опис природи, інші події). Робота з мультфільмом: напишіть усі можливі труднощі, з якими б зіткнулися герої мультфільму? Подумайте, які можуть бути наслідки цих подій?

Етапи	Мета	Зміст	Приклади роботи з медіатекстами
III - практичний	Використання знань, умінь та навичок для створення простих медіатекстів	Ознайомлення зі способами створення різних медіатекстів, перетворення текстів в медіатексти	Створення святкової листівки та запис різних варіантів побажань для знайомих (для тата, мами, дідуся, бабусі, друга, однокласниці, сусідки, вчителя та ін.). Створення дитячого журналу та газети на обрану тему (наприклад, «Птахи – наші друзі»). Перетворення тексту вправи на виступ ведучого/ведучої телепередачі «У світі природи».
IV - творчий	Самостійна робота над створенням медіатексту	Створення простих медіатекстів за допомогою інформаційних засобів	Взяти інтерв'ю у маленького дитячого велосипедика (записати всі можливі запитання за текстом та малюнками). За допомогою інформаційного пристрою записати інтерв'ю (запитання і відповіді). Створити рекламу та антирекламу цукеркам.

На нашу думку, після впровадження даної моделі у практику викладання української мови у 3 класі можна очікувати такі результати:

- ✓ достатній рівень сформованості мотивації здобувачів освіти;
- ✓ поглиблення знань здобувачів освіти 3 класу про різні за жанрами медіатексти; вміння визначити тему, мету, автора медіатексту; вміння оцінити отриману інформацію; вміння проаналізувати медіатекст; вміння перетворити його на інший медіатекст;
- ✓ набуття молодшими школярами практичних знань, умінь та навичок створення простих медіатекстів.

Створена нами модель розвитку творчого мислення за допомогою

медіатекстів на уроках української мови у 3 класі передбачає роботу за чотирма етапами, а саме:

- початково-мотиваційний;
- формувальний;
- практичний;
- творчий.

Оскільки у молодшому шкільному віці важливою є мотивація навчальної діяльності, тому на першому етапі створюється атмосфера зацікавленості різними за жанрами медіатекстами, візуальне ознайомлення з ними, обговорювання, про що йде мова у медіатексті, як подається інформація (колір, звук, зображення). Реалізація початково-мотиваційного етапу – це успіх подальшої роботи з медіатекстами. Вибір теми медіатекстів відбувається з урахуванням чинних програм, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти, а також з урахуванням їх пізнавальних інтересів та можливостей.

Після того як сформовано мотиви, здобувачі освіти зацікавилися даним видом діяльності, ознайомилися (оглядово) з різними жанрами медіатекстів, переходимо до формувального етапу. Реалізація другого етапу з формування творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови має на меті отримання знань, умінь та навичок з визначення теми, мети, автора медіатексту; вміння оцінити отриману інформацію; вміння проаналізувати медіатекст; вміння інтерпретувати медіатекст. За змістом другий етап пропонуємо почати з ознайомлення з характерними ознаками медіатекстів; аналізу, інтерпретації, перетворення отриманої інформації; обговорення інформації, висловлювання припущень, вдосконалення, зміни медіатексту. Цей етап сприяє поглибленому вивченню медіатекстів.

На практичному етапі здобувачі освіти, користуючись отриманими знаннями, вміннями та навичками, створюють прості медіатексти. На основі спеціальних вправ та завдань ознайомлюються з основними способами створення медіатекстів, а саме: медіатекст-привітання у святковій листівці,

створення замітки для тематичного журналу/газети, перетворення інформаційного медіатексту в інший за жанром медіатекст (наприклад, замітка у репортаж з місця подій або у виступ диктора тематичної телепрограми). Ця робота спочатку можлива за зразком.

На четвертому етапі з розвитку творчого мислення здобувачі освіти вже працюють самостійно, як-от: створюють прості медіатексти за допомогою технічних засобів (наприклад, за допомогою технічного пристрою записати інтерв'ю, створити рекламу та антирекламу цукерок).

Таким чином, реалізація завдань та змісту роботи кожного етапу розробленої моделі, на нашу думку, має привести до високого або достатнього рівня сформованості творчого мислення здобувачів освіти 3 класу а уроках української мови.

Дана модель є основою для практичної реалізації системи роботи з теми дослідження.

Висновки до розділу 1

Аналіз наукової-методичної літератури показав, що дослідженням поняття «творче мислення» займалися як зарубіжні, так і українські науковці, які визначали, що творче мислення – це вид пізнавального продуктивного мислення. Завдяки творчому мисленню та засобам мови створюється новий оригінальний продукт (висловлювання, судження). Творче мислення характеризується швидкістю, гнучкістю, оригінальністю та починається із мотивації (підготовки), продовжується висуванням гіпотез (ідей), зрозумінням (інсайт), прийняття рішень (перевірка). Розвиток творчого мислення – це формування операцій мислення (аналізу, синтезу, інтерпретації, оцінювання та ін.) за допомогою методів активізації творчого мислення та за допомогою різних вправ і завдань.

Для створення системи роботи з розвитку творчого мислення молодших школярів вбачаємо за важливе починати з індивідуальної або групової (колективної) діагностики, наприклад із проведення вербального тесту Торренса.

Ефективність розвитку творчого мислення, насамперед, залежить від реалізації психолого-педагогічних умов. Їх аналіз свідчить, що важливо адаптувати спеціальні вправи та завдання, а також добирати медіатексти залежно від вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, зокрема здобувачів освіти 3 класу. Це зумовлюється психічними новоутвореннями учнів початкової школи, їхньої провідною діяльністю.

Також нами було запропоновано систему спеціальних вправ та завдань на розвиток творчого мислення, при виконанні яких, хоча б 1 раз на місяць, поглиблюються знання та вміння здобувачів освіти при роботі з медіатекстами.

Нами було розроблено поетапну модель розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі. Реалізація завдань та змісту роботи кожного етапу (початково-мотиваційного, формувального, практичного, творчого), на нашу думку, має привести до високого або достатнього рівня сформованості творчого мислення здобувачів освіти 3 класу за допомогою медіатекстів на уроках української мови.

Створена модель – це основа для практичної реалізації системи роботи з теми дослідження, а саме: розвиток творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА РОБОТИ З РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ТРЕТЬОКЛАСНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАТЕКСТІВ

2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці Нової української школи

Для дослідження стану проблеми – *розвиток творчого мислення за допомогою медіатекстів* – у практиці Нової української школи нами були проаналізовані основні державні документи, підручники української мови (рекомендовані МОНУ для 3 класу), передовий педагогічний досвід та проведено анкетування серед учителів початкових класів.

Можливості розвитку мислення та різних його видів (творчого, теоретичного, технічного тощо) у молодшого школяра високі, особливо в умовах реформи змісту освіти та впровадження нових стандартів НУШ.

У Державному стандарті початкової освіти зазначені вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти з мовно-літературної галузі. Здобувач освіти, як зазначено у документі, сприймає, аналізує, інтерпретує, використовує інформацію тексту, у тому числі і медіатексту, для досягнення життєвих цілей та збагачення свого досвіду. Також здобувач освіти досліджує індивідуальне мовлення для власної мовленнєвої творчості [20].

На основі Державного стандарту створені типові освітні програми під керівництвом О.Я.Савченко і Р.Б.Шияна. Перша і друга програми конкретизують результати здобувачів освіти із різних галузей. У цих програмах у мовно-літературній освітній галузі виокремлюється змістова лінія «Досліджуємо медіа». Порівнюючи дві програми, можна стверджувати, що вони відрізняються. Наприклад, у програмі, розробленій під керівництвом О.Я.Савченко, за змістовою лінією «Досліджуємо медіа» у 3 класі запропоновані очікувані результати навчання щодо розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів такі: «здобувач освіти вміє інтерпретувати медіатексти на основі власного досвіду, визначати цікаву та приховану інформацію» [80]. У програмі,

розробленій під керівництвом Р.Б.Шияна, очікувані результати навчання здобувачів освіти такі: «учні вчать інтерпретувати, аналізувати, оцінювати медіатексти, обговорюють основні ідеї та окремі деталі (голос, музику, шум, колір тощо), висловлюють власні погляди на події та ін., оцінюють та пояснюють вплив медіатексту на зміну думки про предмет повідомлення [81].

Програми О.Я.Савченко та Р.Б. Шияна різняться за структурою, але охоплюють початкові результати здобувачів освіти, приділяють достатньо уваги роботі над змістовою лінією «Досліджуємо медіа». Проте в типовій освітній програмі, створеній під керівництвом Р.Б.Шияна, більш конкретно та змістовніше описано, над якими саме обов'язковими результатами навчання працюють здобувачі освіти та які очікувані результати повинні бути після завершення циклу навчання у 3 класі на уроках української мови за змістовою лінією «Досліджуємо медіа».

На основі цих двох типових освітніх програм створюються підручники з української мови та читання для початкових класів. Тому нами було проаналізовано 11 підручників з української мови для 3 класу, створених на основі чинних програм різними авторами (див. Додаток Б). У підручниках ми досліджували реалізацію програмової змістової лінії «Досліджуємо медіа», звертали увагу на вправи та завдання з розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів. Так, наприклад, у підручнику з української мови для 3 класу автора М.Захарійчук (програма О.Я.Савченко) окремих розділів із змістової лінії «Досліджуємо медіа» не виявлено. У підручнику додані умовні позначення, у яких не вказано на роботу з медіа та творчими завданнями. Позначення «ускладнене завдання» та «театралізація» передбачають імовірно розвиток творчого мислення здобувачів освіти:

Рис. 2.1. Приклад 1 вправи з підручника М.Захарійчук

У підручнику М.Захарійчук [23, с.15] є вправи на розвиток творчого мислення, наприклад: *Розгляньте й порівняйте малюнки. Чи відповідає зміст малюнків змісту тексту? Які зміни зображені на другому малюнку? Чому вони відбулися? Уявіть, що все зображене на першому малюнку може говорити. Доберіть репліки для дійових осіб...* Завдання до малюнка поєднують і розвиток творчого мислення і театралізацію:

Розгляньте й порівняйте малюнки. Чи відповідає зміст малюнків змісту тексту? Які зміни зображені на другому малюнку? Чому вони відбулися?

Уявіть, що все зображене на першому малюнку може говорити. Доберіть такі репліки для дійових осіб, які б підготували веприка до змін у природі. Розіграйте цю сценку в особах: веприк, дуб, потічок, стежка, жолудь.

Дуб: — Скоро прийде зима. Я засну до весни.

Рис. 2.2. Приклад 2 вправи з підручника М.Захарійчук

Також у підручнику [23, с.101-102] прослідковується робота з текстом за запитаннями, які розвивають творче мислення учнів: *Чи сподобався тобі текст? Де й коли відбуваються події? Хто головний герой розповіді? Хто його друг? Про яку пору року мріє головний герой? Що він уявляє? Чи можна стверджувати, що ведмедик та їжачок – справжні друзі? Вислови свою думку.*

Я і текст

Чи сподобався тобі текст? Де й коли відбуваються події? Хто головний герой розповіді? Хто його друг? Про яку пору року мріє головний герой? Що він уявляє? Чи можна стверджувати, що ведмедик та їжачок — справжні друзі? Вислов власну думку.

Рис.2.3. Приклад 3 вправи з підручника М.Захарійчук

Також є вправи із завданням [23, с.36-37] *описати уявний предмет, назвати місце події, імовірно продовження подій, створити продовження*

історії, казки про те, що персонаж міг побачити / почути:

- Опиши, якими ти уявляєш рукавички та черевички для сніговички.
- Де відбуваються події, відображені в тексті? Що могло бути далі? Склади про це два речення. Запиши.
- Пофантазуй та створи продовження казки, придумавши, що їжачок міг побачити в тумані.

Рис.2.4. Приклад 4 вправи підручника М.Захарійчук

Автор підручника використовує малюнки, світлини, sms-повідомлення. В основному завдання у підручнику репродуктивного характеру: «Прочитай..., спиши..., запиши..., підкресли..., утвори..., добери..., поясни...» [23, с.15-103].

У підручнику «Українська мова та читання» М.С.Вашуленка (програма О.Я.Савченко) серед умовних позначень є вказівки на вправи, спрямовані на розвиток творчих здібностей та завдання підвищеної складності:

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

— працюємо в парі	— домашнє завдання
— працюємо у групі	— словничок
— розвиваємо творчі здібності	— Візьміть до уваги!
— завдання підвищеної складності	— Так говорять!

Рис. 2.5. Приклад 1 вправи з підручника М.С.Вашуленка

Також у підручнику М.С.Вашуленка передбачено реалізацію змістової лінії «Досліджуємо медіа» з використанням таких медіапродуктів, як-от: повідомлення, світлина, мультфільм, реклама, інтерв'ю. Наведемо приклади вправ та завдань із даного підручника:

- **4** Уявіть себе в ролі редакторів (редакторок). Спробуйте вдосконалити текст.

НАШ ПЕСИК

По обіді Максимко й Маринка зі своїм песиком потупцяли на ставок рибалити. Скоро набігла чорна хмара і затулила сонце. На Максимка й Маринку гєпнулися перші краплини. Максимко й Маринка ледь устигли дошпарити до хати. А дитячий песик натоптав багнюки на підлозі.

Які недоліки ви помітили?

- ● Запиши вдосконалений текст. Прочитай його своїм близьким.

Рис. 2.6. Приклад 2 вправи з підручника М.С.Вашуленка

 3 Прочитайте запис. Це завершений текст чи уривок? Чому ви так думаете?

Птахи відлітали у вирій. А молодий білокрилий лебідь не зміг піднятися в повітря. У бідолашного було зламане крило.
До ставка, на якому птах залишився зимувати, ...

 ● Створіть текст: розкажіть про те, що сталося з лебедем, коли почала замерзати вода; хто йому допоміг; придумайте кінцівку.
● Складіть і запишіть план свого тексту.

 4 Прочитай текст. Подумай, з якою метою автор написав його.

Рис. 2.7. Приклад 3 вправи з підручника М.С.Вашуленка

Уявіть себе у ролі редакторів (редакторок). Спробуйте вдосконалити текст або Створіть текст, розкажіть про те що сталося з лебедем, коли почала замерзати вода, хто йому допоміг, придумайте кінцівку – подібні завдання формують творче мислення у здобувачів освіти.

Також автор підручника пропонує: *розглянути світлину, поставити запитання за її змістом; створити рекламу; переглянути мультфільм та відповісти на запропоновані запитання.* Тобто подібні завдання формують вміння аналізувати, оцінити, інтерпретувати отриману інформацію із медіатексту [9, с.11-129].

 3 Розгляньте світлину. Поставте запитання за її змістом і запишіть відповіді.

 4 Створіть рекламу «Українські діти». Доберіть і використайте в рекламі прикметники, які характеризують сучасних дітей в Україні.

Рис. 2.8. Приклад 4 вправи з підручника М.С.Вашуленка

Перегляньте мультфільм про трембіту із серії «Це наше і це твоє!».

3 Досліди це медіа, давши відповіді на запитання.

Для чого створено цей мультфільм?
 Чим він привертає твою увагу?
 Чи подобається? Чим саме?
 Чи буде корисним для тебе?
 Чи можна довіряти цьому медіапродукту? Чому?

- У вільний час переглянь із друзями, підругами або рідними інші серії цих пізнавальних мультфільмів про найкраще, що є в рідному краї.

Що ти відчуваєш, коли споглядаєш світлини?
 Що робить кожне фото привабливим?
 Чи все вдалося фотографові?
 Чи ти хотів би (хотіла б) щось змінити? На котрому фото?
 Що відчувають твої однокласники (однокласниці), споглядаючи ці світлини?
 Чи віриш ти цьому медіапродукту? Чому?
 Яку інформацію ти з нього отримав (отримала)?

Рис. 2.9. Приклад 5 вправи з підручника М.С.Вашуленка

У підручнику Л.О. Варзацької (програма О.Я.Савченко) змістової лінії «Досліджуємо медіа» окремо не виділено. Завдання для розвитку творчого мислення запропоновано на основі художнього тексту В.О. Сухомлинського «Флейта і Вітер»: 1) *Які картини змальовують слова у вашій уяві? Складіть продовження казки.* 2) *«Поговори» з вітром. Допоможи йому з`ясувати, чому ж Флейта не грає* [6, с.16].

У підручнику О.Я.Савченко (за програмою О.Я.Савченко) реалізована змістова лінія «Досліджуємо медіа». Здобувачам освіти запропоновано окремі сторінки підручника з назвою «Медіавіконце», де розглядаються такі медіапродукти, як то: афіша, колаж, селфі, проект, мультфільм. Інформація подана з використанням світлин, запропонована віртуальна екскурсія через QR-коди, а також запитання: *Про що ви б хотіли ще дізнатися? Щоб ви хотіли додати / змінити?* В умовних позначеннях є посилання на вправи «Міркуємо і відповідаємо», «Фантазуємо і створюємо». Після прочитаного тексту учням

рекомендовано запитання для розвитку творчого мислення: *Що було несподіваним? Новим? Що тобі сподобалося в цій розповіді? А що здивувало?* [68, с.7-45].

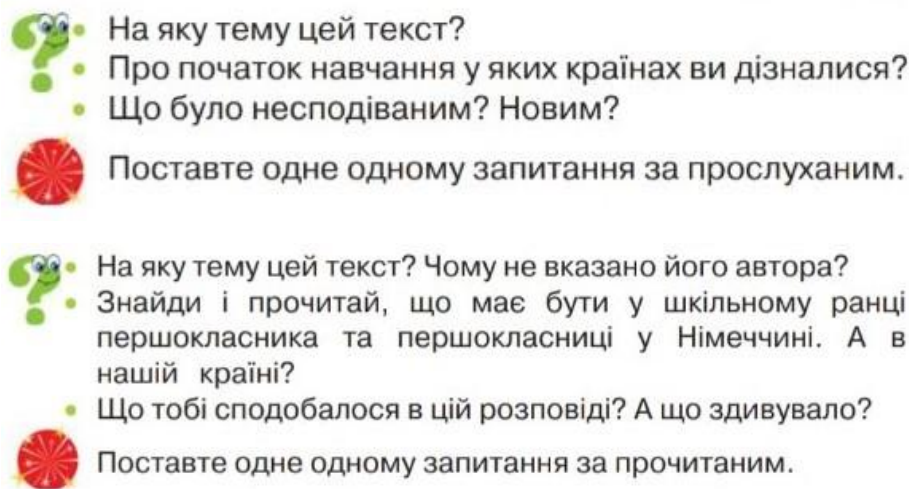

Рис. 2.10. Приклад вправи з підручника О.Я.Савченко

У підручнику «Українська мова та читання» К. І. Пономарьової (за програмою О.Я.Савченко) окремих уроків із змістової лінії «Досліджуємо медіа» не визначено, але до кожного уроку є завдання на розвиток комунікативних навичок та творчі завдання на формування вмінь переказувати або писати невеликі твори різних типів (опис, розповідь, міркування). Автор підручника обирає для опрацювання такі медіапродукти, як то: світлини, повідомлення, інтерв'ю, реклама. Завдання на розвиток творчого мислення здобувачів освіти 3 класу також представлені. Наприклад: *1) Прочитай напис на світліні. Поміркуй, що можуть виготовляти в цій майстерні. 2) Прочитай повідомлення. Придумай йому заголовок. Що нового ти з нього дізнався / дізналася?*

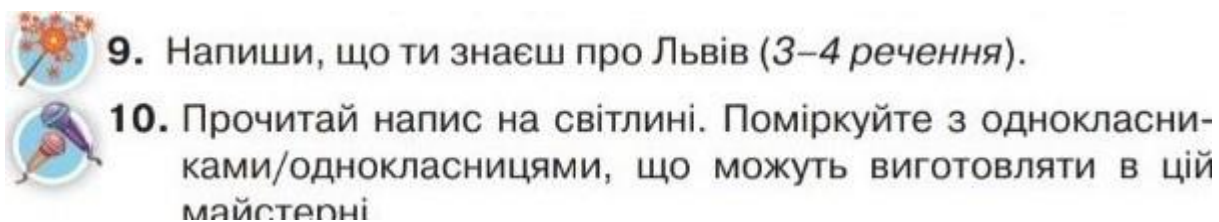

Рис. 2.11. Приклад 1 вправи з підручника К. І. Пономарьової

Також пропонується учням взяти інтерв'ю за вже підготовленими запитаннями або самостійно дати відповідь на поставлені запитання: *Візьми інтерв'ю в однокласника / однокласниці. Розпитай, що їм найбільше*

запам'яталося з літніх канікул. Запитай, що нового вони дізналися з повідомлення друзів [60, с.5-50].

5. Візьми інтерв'ю в однокласників/однокласниць за запитаннями Щебетунчика.

1. Чи пам'ятаєш, де народився Іван Франко?
2. Які твори для дітей написав?
3. Які твори Івана Франка ти читав/читала?

5. Візьми інтерв'ю в однокласників і однокласниць за запитаннями Щебетунчика.

1. У якому місті побували друзі?
2. Що вони там побачили?
3. Яке враження справило місто Чернівці на друзів?

Рис. 2.12. Приклад 2 вправи з підручника К. І. Пономарьової

У підручнику Н. Кравцової (за програмою О.Я.Савченко) окремих уроків із змістової лінії «Досліджуємо медіа» не виявлено. В основному завдання такого змісту: «Спиши..., знайди..., виконай..., пригадай... подумай..., досліди». Але автор підручника використовує світлини, ілюстрації, відео, малюнки. Цікава інформація подається через QR-коди, за допомогою яких можна переглянути відео, потім прочитати текст на тему відео та відповісти на запитання (усно або письмово). Запитання не тільки за текстом, а й на розвиток творчого мислення. Наприклад, *Що розглядали Кирилко із Соломійкою? Що здивувало хлопчика? Яке бажання було у хлопчика?*

Також до вправи запропоновано проблемне запитання, яке припускає обговорення проблеми, вміння вести дискусію та вміння висловлювати свої гіпотези та припущення стосовно проблеми, наприклад: *Як ви гадаєте. Чи може щука жити в акваріумі? Обговоріть це питання. Свою дискусію розпочинайте словами: Я гадаю, що..., Я погоджуюсь / не погоджуюсь з тобою, тому що..*

27. Як ви гадаєте, чи може щука жити в акваріумі? Обговоріть це питання. Свою дискусію розпочинайте словами:

Я гадаю, що

Я погоджуюся / не погоджуюся з тобою, тому що... .

Рис. 2.13. Приклад 1 вправи з підручника Н. Кравцової

Також автор підручника пропонує здобувачам освіти від імені електричного приладу написати розповідь за готовим планом та зразком, потім переглянути відеоролик про обережність із цим предметом.

Але є вправа з незвичною назвою, а саме: «Їстівна упаковка».

192. 1. Прочитай текст. Поміркуй, чи є користь від їстівної упаковки.

Їстівна упаковка

Звична упаковка для **прохолодних** напоїв — **скляна**, **пластмасова** чи **картонна**. Випивши вміст, ми її викидаємо. А чи не можна помістити напій у щось **привабливіше**, до того ж — **їстівне**?

Учені звернули увагу на **звичайне** яблуко, яке майже цілком складається з води, «упакованої» в **їстівну** шкірку. Чому б не виготовити щось подібне? Випив напій, а смачну упаковку з'їв. І жодних відходів!

Рис. 2.14. Приклад 2 вправи з підручника Н. Кравцової

Завдання до вправи зрозумілі учням – *прочитати, поміркувати, списати*. Але у самому тексті є запитання на розвиток творчого мислення: *А чи можна помістити напій у щось привабливіше, до того ж – їстівне? Чому б не виготовити щось подібне?* Після вправи не запропоновано учням відповісти на ці запитання та висловити свої припущення, можливо, учитель під час уроку запропонує учням висловити свої думки (припущення) [37, с. 10-111].

І.О. Большакова та М.С. Пристінська, лектори онлайн-курсу для учителів початкової школи, автори підручника «Українська мова та читання 3 клас» (програма Р.Б. Шияна) окремих уроків із змістової лінії «Досліджуємо медіа» не передбачають. Але пропонують здобувачам освіти у підручнику цікаві завдання, наприклад: «Редагуємо», «Дискутуємо», «Т-схема», «Точка зору», «Підготуй презентацію», «Попрацюй у парі», «Розкажи за схемою» та ін. У підручнику автори створили вправи на основі тексту. Запропонований текст поділений на смислові частини, до кожної частини є запитання за змістом прочитаного, а також запитання на формування творчого мислення. Наприклад, *Про що ти дізнався / дізналася? Якими можуть бути причини того, що дитину не беруть до школи? Що буде далі? Що Павко зробить, щоб переконати її, що він не злий?*

Тобто завдання на формування вмінь учнів висловити свої припущення щодо причин події та передбачення наступних подій. Після прочитаного тексту

учням пропонується завдання з вибором варіанту теми та написанням своєї думки. Зразок (як писати) нам не подається. Здобувачі освіти самостійно оформлюють власне висловлювання на основі отриманих знань з мови та із залученням власного творчого мислення. Наприклад:

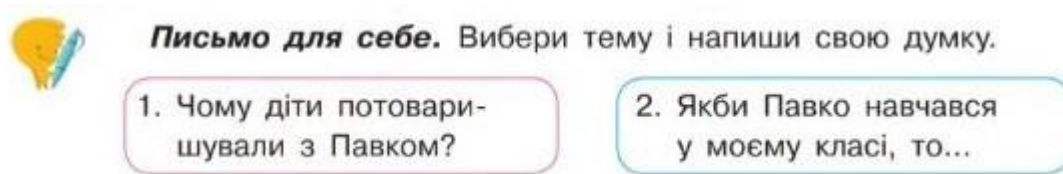

Рис. 2.15. Приклад 1 вправи з підручника І.О. Большакової

Також завданням із розвитку творчого мислення є наступне, а саме: *Порівняй анотації за запитаннями. Яка з них містить більше інформації? Як ти можеш змінити / доповнити анотацію, щоб її покращити?* Письмове завдання – *написати анотацію* – пропонується написати за схемою [5, с.8-109].

- Що ти дізнався/дізналася про книги? Чи захотів/захотіла ти їх читати? Чому?
- Порівняй анотації за запитаннями. Яка з них містить більше інформації? Яка дає ширше уявлення про книгу? Як ти можеш змінити/доповнити анотацію, щоб її покращити?
- Напиши анотацію на свою улюблену книгу за схемою.

Рис. 2.16. Приклад 2 вправи з підручника І.О. Большакової

У підручнику М.І. Чабайовської, Н.М. Омельченко, В.В. Синільник (програма Р.Б. Шияна) в умовних позначеннях вправ здобувачам освіти пропонуються завдання із ознайомлення з медіа, а саме: *скласти листівку-пам'ятку про правопис апострофа, зробити колаж із фото чи малюнків на тему, написати лист своєму другові / подрузі, розглянути комікси і скласти розповідь, підібрати самостійно репліки до коміксів, скласти запрошення на екскурсію.*

Умовні позначення			
	Номер завдання.		Працюю в парі або групі.
	Пригадую.		Завдання різного рівня складності.
	Досліджую, вивчаю мовний і літературознавчий матеріал.		Знайомлюся з медіа.
	Завдання для розвитку критичного мислення.		Для допитливих і кмітливих.
	Завдання для розвитку критичного мислення.		Культура мовлення.
	Матеріали для уроків української мови й літературного читання, рубрик «Перевір свої досягнення» та «Відповіді до завдань» розміщено на сайті видавництва.		

Рис. 2.17. Приклад 1 вправи з підручника М.І. Чабайовської

Зразок і пояснення, як виконувати вправу, подається. Але є і самостійне виконання вправи, наприклад у завданні: *розглянути комікси і скласти розповідь* – репліки персонажів є; а у наступному завданні – *підібрати самостійно репліки до коміксів* – розраховано на самостійне виконання. Автори підручника використовують колажі, комікси, віртуальні екскурсії, QR-коди, аудіокниги, мультфільми, анотації, дитячі журнали, малюнки. Вправи на формування творчого мислення здобувачів освіти також наявні, але на основі художніх текстів. Наприклад: *Прочитай анотацію, спробуй здогадатися, про що буде розповідатися в аудіоказці. Прочитай заголовок. Подумай, про що буде розповідатися у творі. Розглянь малюнки й подумай, про що буде розповідатися у творі далі (передбачення подій). Поміркуй, як може закінчитися ця історія* [91, с.21-113].

Прочитавши анотацію, спробуй здогадатися, про що буде розповідатися в аудіоказці.

- Назви головних героїв твору.
- Які слова майстрували брати? Прочитай.
- Розглянь малюнки й подумай, про що буде розповідатися у творі далі.

Рис. 2.18. Приклад 2 вправи з підручника М.І. Чабайовської

У підручнику (за програмою Р.Б. Шияна) «Українська мова та читання» О.Л. Іщенко, А.О. Іщенко реалізований інтегрований курс з «Я досліджую світ», тому і тематика творів для читання та розвитку мовлення відповідає темам місяця у підручнику «Я досліджую світ». Але є завдання до і після тексту на розвиток творчого мислення, наприклад: 1) *Ви прочитали початок повісті Всеволода Нестайка «Одиниця з обманом». Про що може йтися в повісті? (передбачення подій).* 2) *Завдання до твору Барбари Кантіні «Мортіна (Історія, від якої можна вмерти зі сміху)»: Придумайте і запишіть імена та назви для своєї страшної – смішної історії. Намалюйте героїв і місце дії. Як Мортіна і діти з селища могли стати друзями? Придумайте, що могло трапитися.* 3) *Складіть власну казку, вибравши один із варіантів продовження речень (є зразок).* 4) *Обговоріть, що ви бачите на кожному зображенні. Які запитання у вас виникли? Доберіть підписи до зображень. Поміркуйте, про що може йтися в кожному абзаці [25, с.77-101].*

У підручнику Г.Остапенко (за програмою Р.Б. Шияна) окремих уроків із змістової лінії «Досліджуємо медіа» не виявлено. Використовуються для опрацювання такі медіапродукти, як-от: мультфільми, ілюстрації, sms-повідомлення, аудіокниги. Але завдання із формування творчого мислення здобувачів освіти в основному відносяться до художніх текстів. Навидимо приклади завдань із підручника названого автора:

- 1) До тексту «Велика Подорож Мумі-тролля» (за повістю Туве Янсона «Комета прилітає») є завдання: *Висловіть свої припущення про те, що чекає на Мумі-троля та Чмиха в мандрівці. Перевірте їх, прочитавши наступний уривок;*
- 2) *Перечитай 1 абзац уривка. Перепиши його у зошит, змінивши деякі слова так, щоб мандрівка стала радісною;*
- 3) *Придумай і запиши sms-повідомлення, яке могли б надіслати Мумі-тролю його батьки. А що він міг би написати у відповідь?*
- 4) *Поміркуйте, як зміниться мандрівка Мумі-троля та Чмиха, коли до них приєднається Нюхмумрик?*

5) Припустіть, що відбувалося з мандрівниками після зустрічі з водоспадом?

Урок 19

Тиждень 4. Подорож у казку

1. Припустіть, що відбувалося з мандрівниками після зустрічі з водоспадом.
2. Дізнайся про ще одну пригоду Мумі-троля та його друзів у Самотніх Горах.

Рис. 2.19. Приклад вправи з підручника Г. Остапенко

Подібні завдання – висловіть свої припущення; змініть слова або персонажа; а що він/вона напише/скаже/відчує/зробить; припустіть, що відбулося/відбувається/відбудеться; як зміняться обставини/місце/час, якщо .. та ін. – формують у здобувачів освіти творче мислення, а саме: нестандартно мислити, приймати рішення, вміння ставити запитання, вирішувати проблему.

До тексту Льюїса Керрола "Аліса в Країні Див" (підручник Г. Остапенко) також створені запитання та завдання, виконання яких створює умови розвитку творчого мислення у здобувачів освіти. Наведемо приклад:

- 1) Що в цьому уривку було для тебе несподіваним? А про що ти вже здогадався/здогадалася?
- 2) Уяви себе на місці Аліси. Розкажи, що б ти відчував/відчувала в такій ситуації.
- 3) Прочитай опис Кролика. Які нові деталі з'явилися?
- 4) Склади й запиши в зошит одне речення про Алісу, а друге — про Кролика.
- 5) Як гадаєш, чи вдасться Алісі потрапити до чарівного саду? Що там може на неї чекати?

Також звертаємо увагу і на роботу з медіатекстами у підручнику названого автора. Після перегляду мультфільму запропоновано такі запитання: Яка мета цього медіатексту? Кому він адресований? Запиши три важливі для

тебе думки з нього (мультфільм про дружбу) [54, с.30-119]

- 11.** Подивися мультфільм про дружбу. Яка мета цього медіатексту? Кому він адресований? Запиши три важливі для тебе думки з нього.
- svitdovkola.org/um3/media9

Рис. 2.20. Приклад 2 вправи з підручника Г.Остапенко

У підручнику Г. Сапун (програма Р.Б. Шияна) окремих уроків на дослідження медіа не спостерігалось. У підручнику використовуються ілюстрації, малюнки, картини. Завдання з розвитку творчого мислення до деяких художніх текстів сформовані такого змісту: *Уяви, що ти зустрівся / зустрілася з бабусею Мовою. Про що ти запитаєш у неї? Хто головна дійова особа оповідання? Коли відбувалися описані події? Яка пригода трапилася з хлопчиком? Як ти закінчиш відповідь Петрика?* [69, с.55-77].

Отже, проаналізувавши підручники з української мови та читання для 3 класу, рекомендовані МОНУ та видані у 2020 році, ми дійшли висновку, що завдання на формування творчого мислення у багатьох підручниках представлені. В основному такого типу завдання відносяться до художніх текстів, рідше до медіатекстів. Кращими завданнями з розвитку творчого мислення на основі медіатекстів є завдання у підручниках І. О. Большакової та Г.Остапенко, які впроваджують у систему роботи типову освітню програму початкової школи Р.Б. Шияна.

Також для з'ясування стану досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання нами було проведено анкетування-опитування за Google-формою серед учителів, які викладають українську мову у 3 класі. У анкеті було 7 запитань такого змісту:

- 1) Навчальний заклад.
- 2) За якою освітньою програмою працює школа?
- 3) Які медіатексти за жанром використовуєте при опрацюванні змістової лінії «Досліджуємо медіа»?

- 4) Яким способом аналізуєте з учнями медіатексти?
- 5) Яким способом інтерпретуєте з учнями медіатексти?
- 6) Яким способом оцінюєте з учнями медіатексти?
- 7) Яким чином формуєте творче мислення учнів при опрацюванні медіатекстів?

Проаналізуємо відповіді на запитання анкети. В основному відповідали учителі, які викладають за програмою О.Я.Савченко. На третє запитання (*Які медіатексти за жанром використовуєте при опрацюванні змістової лінії «Досліджуємо медіа»?*) були отримані такі відповіді: *мультфільми, документальні ролики, фотографії, реклама, світлини, малюнки, газети, журнали, радіо, телебачення та художні твори.*

На четверте запитання (*Яким способом аналізуєте з учнями медіатексти?*) отримано такі відповіді: *складаємо характеристику героя, встановлюємо настрій, створюємо комікси, презентації, інтерв'ю, прес-конференція персонажів.*

На п'яте запитання (*Яким способом інтерпретуєте з учнями медіатексти?*) отримані такі відповіді: *створюємо фотоколаж, продовження твору, проводимо роботу з малюнками до тексту, переказ, інсценізацію.*

На шосте запитання (*Яким способом оцінюєте з учнями медіатексти?*) отримані такі відповіді: *складання оцінки вчинкам героя, «ромашка Блума», правдива / неправдива інформації, цікава / нецікава інформація, рівневе оцінювання.*

На сьоме запитання (*Яким чином розвиваєте творче мислення учнів при опрацюванні медіатекстів?*) отримано такі відповіді: *придумати власну кінцівку, скласти розповідь за серією малюнків, створити комікси, скласти сенкан, фішбоун, дерево передбачень, словесне малювання, дискусія, проблемні запитання, висловлювання припущення, зміна обставин, зміна персонажа.*

Отже, проаналізувавши відповіді учителів на запитання анкети, ми зробили висновок про те, що деякі учителі застосовують при реалізації змістової лінії «Досліджуємо медіа» види робіт із технології критичного мислення, а саме:

«ромашка Блума», сенкан, фішбоун, дерево передбачень. Деякі учителі застосовують вправи на формування творчого мислення здобувачів освіти при опрацюванні медіатекстів, наприклад: *висловити припущення, змінити місце/час події, замінити персонажа, правдива/неправдива інформації, цікава/нецікава інформація.*

На наш погляд, на п'яте запитання анкети одна із відповідей – інсценізація – відноситься до змістової лінії «Театралізуємо», а також на шосте запитання (*Яким способом оцінюєте з учнями медіатексти?*) була некоректна відповідь, як-от: *рівневе оцінювання.*

Також для вивчення передового педагогічного досвіду ми скористалися освітньою платформою «На урок», де учителі діляться своїми доробками, конспектами уроків, презентаціями. У переглянутих навчальних матеріалах ми звертали увагу на предмет свого дослідження, а саме: *методика розвитку творчого мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі.*

З даної теми на сайті «На урок» був проведений вебінар на тему: «Креатив у новому році: вправи, ідеї та тайм-менеджмент» [11]. Автор вебінара, спікер Олена Дячук, запропонувала ігри з розвитку творчого мислення, які можна використати на уроці. На проведення кожної такої гри відводиться **7 хвилин**. О. Дячук називає ігри «Хамелеон», «Дивакуватий архітектор», «Порівняй», «Незвичайне інтерв'ю», «Гра в асоціації». На нашу думку, для учнів початкової школи буде цікава гра з творчого мислення «Дивакуватий архітектор». Суть вправи полягає у тому, що треба записати на дошці 10 будь-яких назв предметів (іменників), як-от: стіл, міст, тигр, гроші, смартфон, камінь, ключ, картина, кіт, комп'ютер. А потім учні повинні описати і намалювати будівлю, яка складається із цих предметів. Також цікава вправа «Порівняй», в яку можна пограти як на уроках української мови (при вивченні іменників, прикметників), так і на уроках «Я досліджую світ», або інтегрованих курсів. Спікер пропонує такі запитання:

1. Озерніться навкруги, що бачите? Назвіть кілька предметів, що оточують вас.

2. Які речі навколо вас найстарші? Які знаходяться тут дуже давно?
3. Які предмети найновіші? Які придбали нещодавно?
4. Що у них спільного? Назвіть спільні ознаки (форма, колір, призначення та ін.)
5. Чим предмети відрізняються?
6. Які із цих предметів існуватимуть довше? Чому?

Метою вправи «Незвичайне інтерв'ю» є заохочення школярів подивитися на звичайні речі під іншим кутом зору. Наприклад, можна запропонувати подібні запитання:

1. Який предмет ви б запросили на інтерв'ю або обід?
2. Чому саме його? Наведіть кілька аргументів (доказів).
3. Яку історію розповів би вам предмет, як би вмів говорити?

«Гра в асоціації» вже знайома, але Олена Дячук пропонує проведення гри по-іншому, а саме: записати у стовпчик 5 слів та добрати асоціації до кожного слова.

Наприклад:

- касета- фільм, телевізор, музика, актори;
- риба – водойми, їжа, бульбашки та ін.. Докладний опис вправ розміщено в додатку (див. Додаток Г).

Також нами був вивчений досвід учителя Іванівської школи (прізвище не вказане) з формування творчого мислення учнів початкової школи. Учитель підготував презентацію із різних предметів початкової школи. Ми проаналізували слайди презентації, які стосуються вивчення української мови.

Наприклад:

Рис. 2.21. Приклад вправи із презентації

Вправа «Дякую за комплімент» розвиває комунікативну компетентність, формує навички зв'язного мовлення, вміння підбирати мовленнєві засоби та звороти. Завдання, яке повинні виконати здобувачі освіти, наприклад, після роботи з медіапродуктами (перегляд мультфільму) - висловити комплімент казковим героям. Подібну вправу доречно запропонувати при вивченні теми «Прикметник» або «Звертання».

Учитель пропонує ще одну вправу «Добери ознаку»:

Рис. 2.22. Приклад вправи із презентації

Мета вправи «Добери ознаку»: формування вміння ставити запитання та підібрати прикметники. Наприклад: берізка (яка?) білокора, ніжна, струнка та ін.

Наступна вправа, яку пропонує учитель – це вправа «Голоси тварин».

Рис. 2.23. Приклад вправи із презентації

Мета вправи: продовження роботи над вивченням теми «Дієслово». Результатом вправи є те, що здобувач освіти збільшує свій словниковий запас, називаючи дієслова, які утворені від звуковимови тварин (наприклад: кукурікає, гавкає, гогоче, виє, мекає, бекає, шипить та ін.).

Учитель Галина Федчишина у своїй презентації «Розвиток творчого

мислення, уяви, фантазії молодших школярів» [86] запропонувала вправу «Добре – погано»:

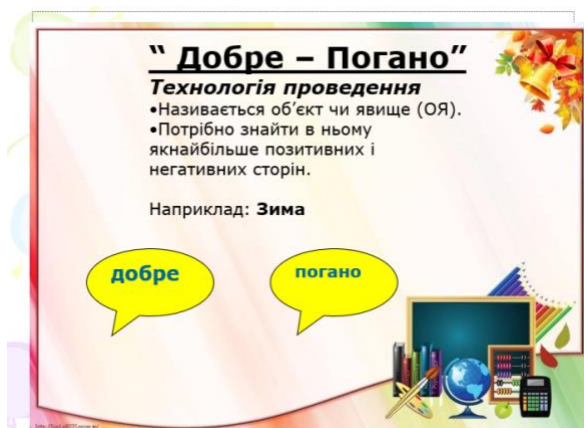

Рис. 2.24. Приклад вправи із презентації

Мета цієї вправи - назвати об'єкт чи явище (наприклад, «Зима»), знайти у об'єкті чи явищі позитивні і негативні ознаки. Цю вправу можна запропонувати при вивченні теми «Прикметник» або «Антоніми».

Також цікавою вправою учитель називає прийоми складання казок (історій) «Салат із казок», «Казки навиворіт», «Перебріхування казок» (див.рис. 2.25).

Рис. 2.25. Приклад вправи із презентації

Зміст вправи такий: із кожної казки береться 1 персонаж, наприклад: бичок із казки «Солом'яний бичок», півник із казки «Колосок» і внучка із казки «Ріпка» - і створюється нова казка. Така вправа доречна на уроці «Читання», але такий прийом формування творчого мислення молодших школярів можна використати і на уроках української мови, взявши за основу медіапродукти (мультфільми, повідомлення, реклами, новини та ін.).

Поділимося власним досвідом з розвитку творчого мислення учнів 3 класу на уроках української мови. Ми у своїй роботі спираємося на типову освітню програму під керівництвом О.Я.Савченко та користуємося підручником «Українська мова 3 клас» Н. Кравцової [37]. Автор підручника подає навчальний матеріал, використовуючи медіапродукти (світлини, ілюстрації, відео, малюнки, QR-коди). Звернемо увагу на систему вправ та завдань у підручнику, спрямованих на розвиток творчого мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів при вивченні української мови в 3 класі.

Вправа 11 у підручнику Н. Кравцової [37, с.7] спрямована на розвиток творчого мислення: 1. Прочитай текст. Що було для тебе новим? Що б ти хотів / хотіла ще дізнатися про ці предмети?

1. Спиши речення (на вибір), у якому є слова з буквою г.

11. 1. Прочитай текст. Що було для тебе новим? Що б ти хотів / хотіла ще дізнатися про ці предмети?

Як ви гадаєте, що спільного між гулею та гудзиком?

Виявляється, вони — родичі.

Давнє слово «гудз» було поширене на Прикарпатті. Означало воно «вузол», «гуля». А невеличку гулю звали «гудзиком». Згодом наші предки навчилися виготовляти предмети, схожі на невеличкі гульки, для того, щоб пришивати їх до верхнього одягу. Нині виготовляють дерев'яні, металеві та пластикові гудзики.

2. Спиши речення (на вибір), у якому є слова з буквою г.

Рис. 2.26. Приклад із підручника

До цієї вправи про історію гудзика учитель запропонував здобувачам освіти переглянути відео «Чарівні гудзики» за покликанням:

<https://www.youtube.com/watch?v=rnNmHPEq1So>

та після перегляду дати відповіді на запитання. Наведемо приклади запитань:

1) Які предмети можна виготовити із гудзиків? (приклад відповідей здобувачів освіти: квіти, ялинки, зірочки, подушки, тарілочки, сердечко, віночок, сумку, дерево, повітряну кулю, оленя, браслет).

2) Уявімо, що всі гудзики пропали. Чим їх можна замінити на одязі? (приклад відповідей здобувачів освіти: кнопками, блискавками, шпильками, шнурками, зав'язати вузлом кінці одягу).

3) Якої форми бувають гудзики? (приклад відповідей здобувачів освіти:

круглі, овальні, жучок сонечко, машинки та ін.).

4) Запропонуйте свою форму гудзика.

Вправа 50 у підручнику Н. Кравцової [37, с.19] на розвиток творчого мислення: 1) Прочитай початок та кінець казки. За планом та малюнками склади її основну частину.

50. Прочитай початок та кінець казки. За планом та малюнками склади її основну частину.

Мрії збуваються

Якось на великому заводі народився **маленький** дитячий велосипед. Пофарбували його в зелений колір, на руль причепили кнопку-сигнал і **відправили** в магазин.

У магазині він стояв поряд з великими сучасними велосипедами. **Приходили** покупці, купували великі велосипеди і **раділи** своїй покупці.

Засмутився маленький велосипедик, що він нікому не потрібний. Йому так хотілося мчати свого господаря з вітерцем, дзеленчати дзвоником, а увечері тихенько засинати.

Якось приснився велосипедиду сон.

Рис. 2.26. Приклад вправи із підручника

До цієї вправи, на нашу думку, доречно буде запропонувати здобувачам освіти взяти інтерв'ю у маленького дитячого велосипедика, тобто записати всі можливі запитання за текстом та малюнками. Наведемо приклади подібних запитань, а саме:

- 1) Велосипедиду, де ти народився?
- 2) У який колір тебе пофарбували? Тобі колір цей подобався? Чому?
- 3) Для чого тобі причепили кнопку-сигнал? Чи можна велосипедові бути без кнопки-сигналу? Чому?
- 4) Чому ти засумував у магазині? Як довго був у тебе такий стан?
- 5) Про що ти мріяв у магазині?
- 6) Який був у тебе настрій, коли у Софійки був день народження? Чому?
- 7) Де ви вже побували разом із Софійкою?

Вправа 66 у підручнику Н.Кравцової [37, с. 24]. Завдання до вправи такі:

1. Прочитайте, змінюючи слова в дужках. Спишіть відновлений текст. Позначте у змінених словах закінчення.
2. Поміркуйте, чому не варто їсти багато цукерок.

66. 1. Прочитайте, змінюючи слова в дужках. Спишіть відновлений текст. Позначте у змінених словах закінчення.

Чи знаєте ви, що Швейцарія славиться найдорожчими (цукерки)? Особливістю таких шоколадних (цукерки) є їхня дорогоцінна їстівна фольга із золота. Інградієнти для (цукерки) були дібрані з різних куточків світу.

2. Поміркуйте, чому не варто їсти багато цукерок.

Рис. 2.27. Приклад вправи із підручника

Учитель запропонував учням після опрацювання вправи 66 створити рекламу швейцарських цукерок:

1. У чому особливість швейцарських цукерок? Запишіть 2 речення.

Приклад відповідей здобувачів освіти: Швейцарські цукерки мають дорогоцінну їстівну фольгу із золота. Інградієнти для цукерок добирають із різних куточків світу.

Наступне завдання до вправи 66 створити антирекламу:

2. Чому не варто їсти багато цукерок, в тому числі і швейцарських? Запишіть 2 речення.

Приклад відповідей здобувачів освіти: Основним інградієнтом для цукерок є шоколад. У великих кількостях шоколад шкодить нашому здоров'ю.

Вправа 77 у підручнику Н.Кравцової [37, с. 27]. Тема уроку «Корінь слова». Завдання до вправи наступні:

- Прочитай текст. Що цікавого ти дізнався / дізналася?
- Досліди, чи можна виділені слова назвати словами-родичами

КОРІНЬ СЛОВА

77. 1. Прочитай текст. Що цікавого ти дізнався / дізналася?

Колись, давним-давно, жило слово **Сад**. Захотіло воно помандрувати: на людей подивитися й себе показати.

Пішло воно по світах і побачило диво дивнеє.

Виявляється, у слів, як і в людей, є родичі! Ось обабіч дороги **посадили** люди тополі. Вдалині видніється **посадка** з молодих дерев. Он зеленіє **садочок**. А доглядає його **садівник**.

Рис. 2.28. Приклад вправи із підручника

Також здобувачам освіти до цієї вправи учитель запропонував створити книжечку (стіннівку). Учні отримали аркуші з малюнками, на яких були зображені сад, садівник, посадка. Завдання полягало у наступному, а саме:

пояснити значення слів (сад, садівник, посадка), написати невелику розповідь, вживаючи наведені слова. Приклад виконаної вправи:

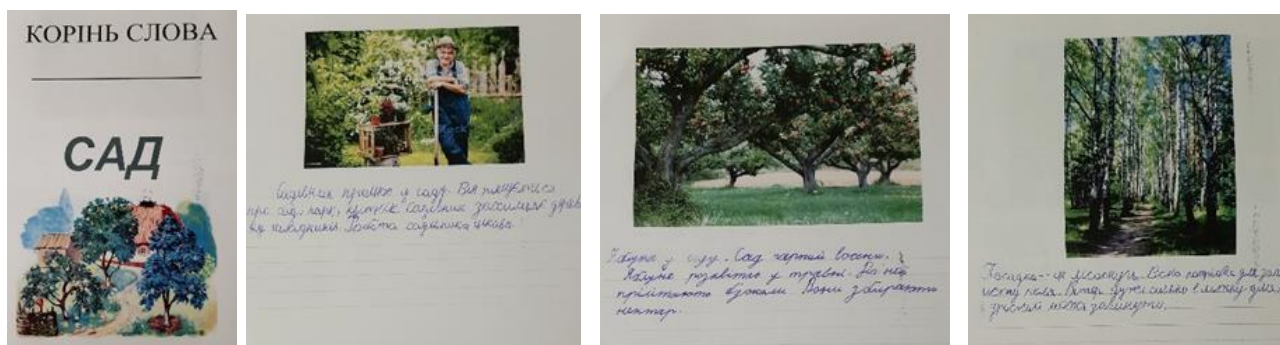

Рис. 2.29. Приклади робіт здобувачів освіти

Створення книжечки (стіннівки) можливе при виконанні «Щоденних 5» - «Письмо для себе», а також як групова робота над спільним проектом.

Вправа 92 у підручнику Н. Кравцової [37, с.33] – це невеликий інформаційний текст про перелітних метеликів. Після того, як учні прочитали текст, правильно промовляючи слова з ненаголошеними звуками, можна запропонувати створити повідомлення для телепередачі. Для цього учням треба перетворити текст вправи на виступ ведучого/ведучої телепередачі «У світі природи». Учитель може заздалегідь створити шаблон, де є дві колонки, як-от: у лівій – ілюстрація, у правій – запис слів ведучого телепередачі. Приклад шаблону наводимо:

	Друзі, починаємо нашу телепередачу «У світі природи». Сьогодні будемо говорити про метеликів. А чи знаєте ви, друзі, що метелики є перелітні як і птахи?
	Познайомтеся, друзі. Це метелик – адмірал. Опишіть його, якого кольору адмірал?
	А це метелик – кропив'янка. Опишіть його, якого кольору кропив'янка? І метелик адмірал, і кропив'янка серед літа відлітають на південь.
	А найцікавіше у цій історії, що метелики навесні повертаються додому, туди, звідки відлітали. / До нових цікавих зустрічей, друзі!

Рис. 2.30. Приклад зразка для роботи з медіатекстами

Вправа 310 у підручнику Н. Кравцової [37, с.110] на розвиток творчого мислення (робота з малюнками): За малюнками та кінцівкою склади розповідь. За потребою використовуй слова для довідки. До вправи додана серія послідовних сюжетних малюнків за темою. Учням вправа зрозуміла, переказувати за малюнками у 3 класі вже вміють. Тому можна запропонувати до другого малюнка запитання із розвитку творчого мислення, а саме: Висловіть своє припущення, що могло статися з курчатком? Чому воно відстало від квочки-мамами? До четвертого малюнка такі запитання: Висловіть припущення, чому кішка почала піклуватися про курчатко? Чим це можна пояснити? [37, с. 10-111].

Рис. 2.31. Приклад вправи із підручника

Отже, у практиці вчителів Нової української початкової школи вправи на розвиток творчого мислення представлені та впроваджуються у систему роботи. Аналіз державного стандарту, типових освітніх програм та підручників показав, що реалізації програмової змістової лінії «Досліджуємо медіа» представлена вправами та завданнями на розвиток творчого мислення за допомогою медіатекстів.

2.2. Дослідно-експериментальна робота з розвитку творчого мислення учнів 3 класу у процесі вивчення української мови

Для перевірки окресленої гіпотези нашого дослідження була проведена дослідно-експериментальна робота, яка складалася із двох етапів, а саме:

діагностичний і контрольний. На діагностичному етапі відбулося виявлення рівня сформованості творчого мислення третьокласників. На формувальному етапі на уроках української мови в експериментальному класі впроваджувалися вправи із розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів. Мета другого етапу експерименту полягала у формуванні знань, вмінь та навичок здобувачів освіти аналізувати, інтерпретувати, оцінювати медіатексти застосовуючи елементи творчого мислення. На контрольному етапі була проведена повторна діагностика рівня сформованості творчого мислення третьокласників.

Базою дослідження для виявлення рівня творчого мислення молодших школярів у процесі вивчення української мови стала Криворізька гімназія № 90. В експерименті взяли участь 67 здобувачів освіти 3 класу (учні віком 8-9 років). З метою виявлення рівня творчого мислення було застосовано діагностичний Тест вербального творчого мислення П.Торренса (7 завдань). Тест не змінювався, але підрахунок відповідей відбувався з урахуванням вікових особливостей дітей. Результат кожного завдання оцінювався кількістю відповідей на завдання (1 відповідь – 1 бал). Потім проводився підрахунок кількості відповідей і загальний набраний бал. «Правильних-неправильних» відповідей немає, тому що перевіряється рівень творчого мислення, а саме: вміння ставити запитання за картинкою, називати причини події, наслідки події, вміння удосконалення відомого предмета, вміння знайти незвичні способи використання відомих предметів, вміння поставити питання про властивості предмету та назвати здогадки, чому сталася незвична ситуація.

Здобувачам освіти 3 класу запропоновано сім запитань:

- 1) Напиши всі *запитання*, які можна придумати за картинкою. Що сталося? Розглядай картинку скільки завгодно.

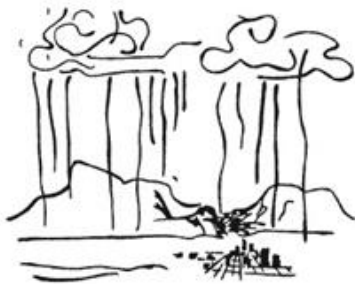

Рис. 2.32

- 2) Знайди і напиши *причини* події, зображеної на малюнку. Які події трапилися? Не бійся будувати здогадки.
- 3) Напиши, які можливі *наслідки*, результати події, зображеної на малюнку. Що може трапитися після події або у майбутньому?

Рис. 2.33

- 4) Як можна змінити слоника, щоб дітям було веселіше з ним грати? Напиши *результати удосконалення* слоника.
- 5) Придумай цікаві і *незвичні способи використання* картонних коробок. Напиши не тільки ті, які ти бачив або чув.
- 6) Придумай *незвичайні питання* про властивості картонних коробок.
- 7) Уяви: до хмар прикріплені мотузки, які звисають до землі. Що трапилося? Які можуть бути наслідки? Напиши *свої думки і здогадки*.

Рис. 2.34

Основними методами у нашому дослідженні було спостереження за здобувачами освіти, тестування, математичний підрахунок відповідей та заповнення індивідуального листа оцінок.

На основі аналізу результатів тестування нами були проведені математичні обчислення, складена діаграма відповідей. Результати дослідження кожного

класу подано у таблицях (див. додаток А, табл. А 2.2., табл. А 2.3., табл. А 2.4.).

Наведемо варіанти відповідей здобувачів освіти 3-А класу:

- 1) хлопчик дивиться у воду? Він злякався? Побачив щось красиве?
- 2) хлопчика образили друзі; мама заборонила іти до друзів; він хотів роздивитися рибок, своє зображення; хотів умитися у річці;
- 3) хлопчик впаде у воду; він стане розумнішим; він буде плавати у річці; спіймає рибку;
- 4) прикрасити слоника квітами; на тулубі намалювати малюнок; слоника зробити рожевим; слоник буде розмовляти; шапку, плащ одягти; бантик на хвостик прив'язати; додати йому крила; щоб він лічив від 1 до 10;
- 5) можна зробити із коробки годівницю; підставка для олівців; зберігати іграшки, малюнки; будиночок, ліжко для ляльки; можна зробити гніздо; лялькові меблі; можна зробити настільну гру;
- 6) коробка чарівна; у ній багато цукерок; у ній багато прикрас; коробка корисна;
- 7) у мотузках можна заплутатися; люди злякалися мотузки; можна на мотузках покататися; можна нагору крикнути: «Хто там є?»; можна піднятися нагору і дивитися на красу; мотузки обірвати і хмари будуть вільні; мотузки можуть впасти на людей, тварин.

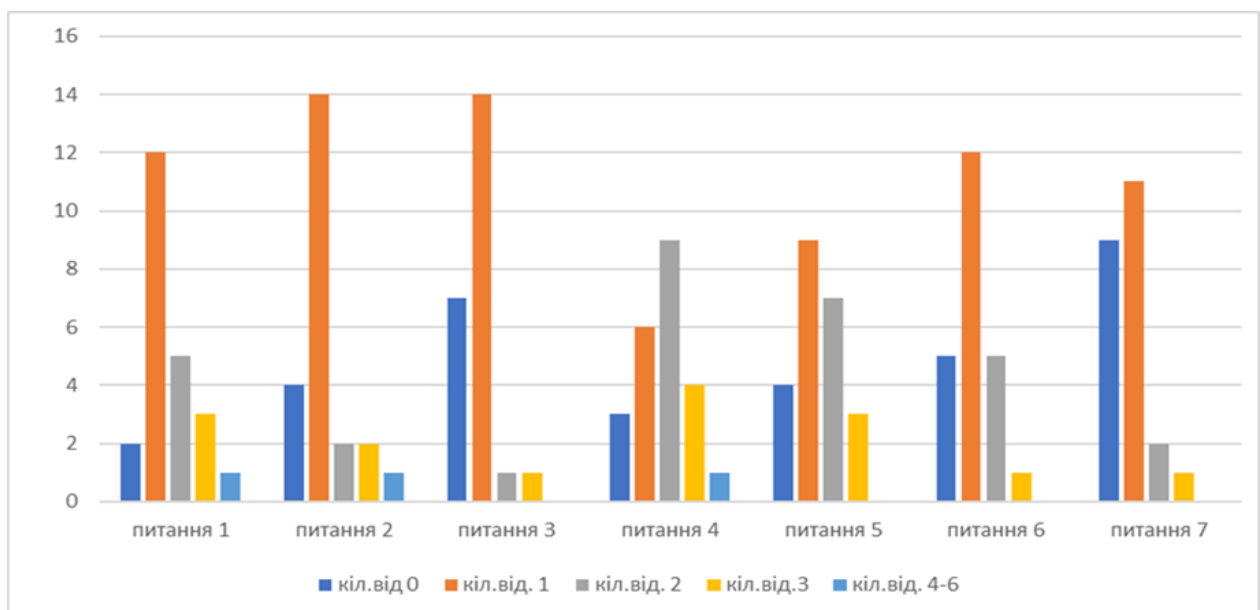

Рис. 2.35. Кількісна діаграма відповідей 3-А класу на 1-7 завдання тесту

Наводимо варіанти відповідей здобувачів освіти 3-Г класу:

- 1) хлопчик дивиться на рибок?; він сумує за мамою, яка на роботі?; він упав із гори?; він впустив щось дуже цінне?; чому він дивиться на воду?; з ним щось трапилося?; він знайшов щось гарне?
- 2) хлопчик забруднився; знайшов рибку; у нього немає дзеркала; захотів випити води; він впав з місяця; веселий, бо мама повернулася;
- 3) він впаде у воду; виконає домашнє завдання і буде радісний;
- 4) оживити слона; переодягнути слона; кепку одягнути; м`якеньким зробити; щоб він літав;
- 5) у коробки можна складати іграшки, речі; можна зробити маску раптора, телевізор, театр; зробити будинок;
- 6) коробки великі, легкі, маленькі;
- 7) мотузки блискучі, можна на них кататися, піднятися на гору.

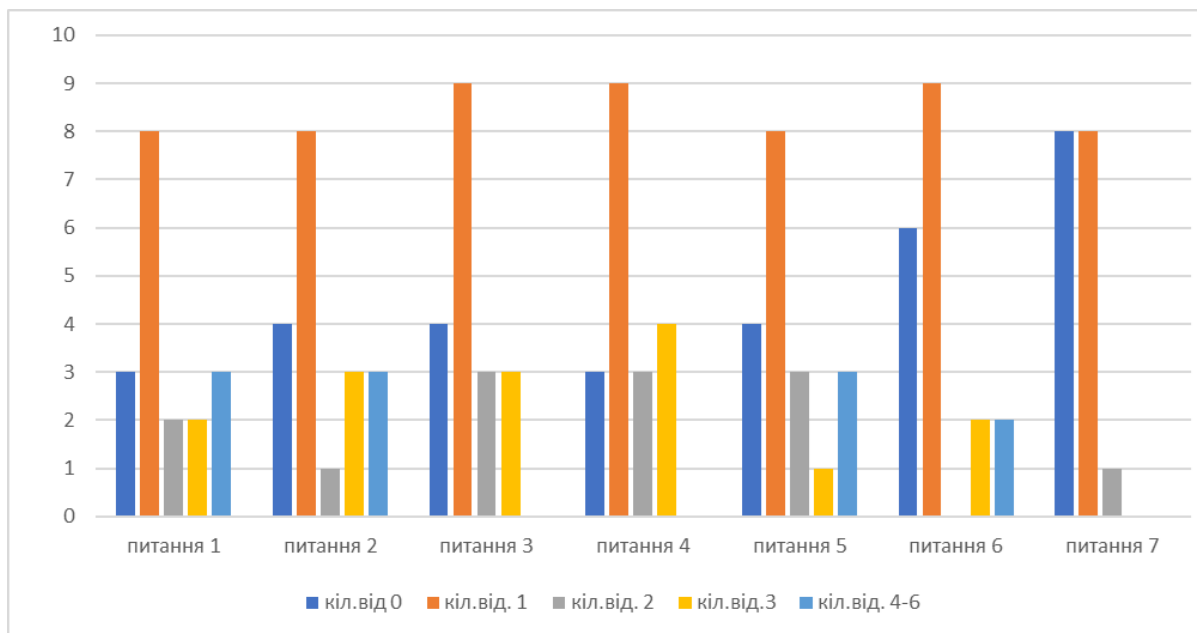

Рис. 2.36. Кількісна діаграма відповідей 3-Г класу на 1-7 завдання тесту

Наводимо варіанти відповідей здобувачів освіти 3-В класу:

- 1) куди дивиться хлопчик? Хто він? Чого хлопчик стоїть на колінах? Чому він дивиться у воду? Що він побачив? Навіщо він підійшов до моря? Він хоче

умитися? Чому він прибіг до озера?

2) хлопчик йшов додому і впав; розглядав рибок у воді; хлопчик хотів зловити рибу; побачив щось цікаве у воді; він набере у рот води; він прийде ще раз набрати води; йшов до лісу і побачив озеро;

3) хлопчик зустрінеться зі своїми друзями; він не зможе вийти на вулицю, бо він травмувався; хлопчик поїсть рибу, яку зловив; він скоро піде спати; піде у ліс; із озера вискочить крокодил; хлопчик змінить зовнішність; хлопчик піде у ліс збирати гриби;

4) слоника прикрасити; він зможе тупотіти ногами, говорити, зможе зробити акробатичні трюки; для слоника можна зробити заводний ключ; можна причіпити вуха зайця; одягнути на нього спідницю; дати йому м'ячик; зав'язати йому бантик; одягнути як у цирку; розфарбувати слоника у колір райдуги або у червоний колір; слоник буде співати, повторювати слова за дітьми; зробити макіяж;

5) коробки здати на переробку; зберігати ручки, зошити, іграшки, тарілки; у коробках можна зберігати розсаду, зерно; на коробці можна плавати; можна зробити ящик для овочів; шафа для ляльки; можна у коробці полетіти у космос; ліжко для котика; на коробці можна перелетіти світ;

6) чи можна на коробці переплисти океан? Чи із коробки можна зробити іграшку? З якого матеріалу зроблена перша коробка? Коробка чарівна? Можна зробити іграшковий кораблик? Із чого вона зроблена? Вона глибока?

7) якщо науковці залізуть на мотузки, то більше дізнаються про хмари; коли все буде розламане, люди будуть лізти до хмар по мотузкам; можна тримати хмари за мотузку і гуляти; дощ від мотузок буде скрізь; мотузки заплутають людей; хтось готується до свята, тому висять мотузки; можна повісити на мотузки квіти.

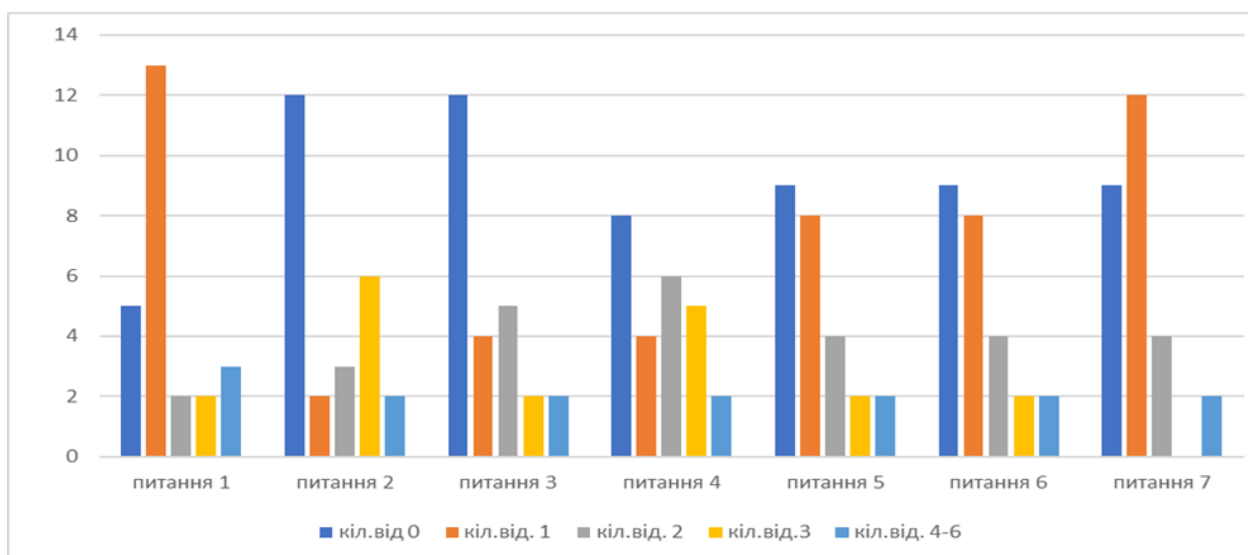

Рис. 2.37. Кількісна діаграма відповідей 3-В класу на 1-7 завдання тесту

Проаналізуємо відповіді на завдання здобувачів освіти 3-А, Г, В класів.

Відповіді на 1 завдання засвідчили, що учні 3-А класу у першому завданні змогли поставити 1-2 запитання, але не поставили жодного запитання 2 учнів, а четверо учнів поставили більше 3 запитань.

Серед учнів 3-Г класу не поставили жодного запитання – 3 учнів; 11 учнів поставили 1-2 запитань, а троє учнів поставили більше 4 запитань.

Серед учнів 3-В класу не поставили жодного запитання – 5 учнів; 15 учнів поставили 1-2 запитання, а 3 учнів поставили більше 4 запитань.

Питання учнів в основному були конкретні за малюнком, учні відповідали, виходячи із свого соціального досвіду (про маму, воду, рибок).

Проаналізувавши відповіді учнів на 2 завдання, можна відзначити, що 4 учні 3-А класу не назвали жодної причини; 16 учнів назвали 1-2 причини; 1 учень назвав 6 причин.

3 учні 3-Г класу не назвали жодної причини; 11 учнів назвали 1-2 причини; 6 учнів назвали причин події більше 3.

12 учнів 3-В класу не назвали жодної причини; 5 учнів назвали 1-2 причини; 8 учнів назвали більше 3 причин.

Причини події учні називали, виходячи із власного досвіду, але була і така причина: впав із місяця (оригінальність відповіді).

Аналіз відповідей учнів на 3 завдання показав, що 7 учнів 3-А класу не назвали жодного наслідку події; 15 учнів назвали 1-2 наслідки події; 1 учень назвав більше 3 наслідків.

4 учні 3-Г класу не назвали жодного наслідку; 12 учнів назвали 1-2 наслідки події; 3 учні назвали більше 3 наслідків.

12 учнів 3-В класу не назвали жодного наслідку; 9 учнів назвали 1-2 наслідки події; 4 учні назвали більше 3 прикладів можливих наслідків події.

Наслідки події учні називали в основному із власного життєвого досвіду, але були і оригінальні, нестандартні приклади, а саме: хлопчик стане розумнішим, виконає домашнє завдання, із озера вискоче крокодил, хлопчик травмується, змінить зовнішність, піде збирати гриби.

3 учнів 3-А класу, відповідаючи на 4 завдання, не змогли запропонувати варіанти удосконалення слоника; 15 учнів назвали 1-2 варіанти як змінити слоника; 5 назвали більше 3 варіантів удосконалення слоника.

3 учнів 3-Г класу не змогли назвати варіанти удосконалення; 12 назвали 1-2 варіанти; 4 учні назвали більше 3 варіантів.

8 учнів 3-В класу не змогли назвати варіанти; 10 учнів назвали 1-2 варіанти удосконалення слоника; 6 учнів назвали більше 3 варіантів.

Серед запропонованих варіантів удосконалення слоника були такі, які знайомі учням, а саме: колір, бантик, зміна руху, розмова. Були, на наш погляд, і оригінальні, незвичні варіанти, такі як: додати слонику крила, вуха зайця, зробити макіяж.

Проаналізувавши відповіді учнів на 5 завдання, можна побачити, що 4 учнів 3-А не змогли назвати способи використання картонних коробок; 16 учнів назвали 1-2 способи; 3 учнів назвали більше 3 способів, а 1 учень назвав 9 способів.

4 учні 3-Г класу не назвали способи; 11 учнів назвали 1-2 способи; 3 учні назвали більше 3 способів.

8 учнів 3-В класу не дали відповідей; 13 учнів назвали 1-2 способи; 4 учні назвали більше 3 способів використання картонних коробок.

Учні називали різні способи використання картонних коробок, записували варіанти, пов'язані з практичним застосуванням коробок, які вони бачили, наприклад, настільна гра, маска раптора. Були відповіді, які пов'язані з соціальним досвідом: зберігати розсаду, зерно. Учні називали, на наш погляд, і оригінальні, незвичні способи, а саме: плавати у морі, полетіти у космос, перелетіти світ.

Відповіді учнів на 6 завдання показали, що незвичні питання про властивості картонних коробок, як виявилось, достатньо важке завдання. За нашим спостереженням за реакцією учнів під час читання інструкції до завдання, учні не зовсім зрозуміли саме завдання. Учитель пояснював декілька разів інструкцію, як виконати це завдання. 5 учнів 3-А класу не записали жодного питання; 17 учнів написали 1-2 запитання; тільки 1 учень поставив 3 запитання.

6 учнів 3-Г класу не записали жодного запитання; 9 учнів поставили 1-2 запитання; 4 учня поставили 3 запитання.

9 учнів 3-В класу не записали жодного запитання; 12 учнів поставили 1-2 запитання; 4 учні поставили 3 запитання.

Запитання були такої конструкції: чи можна? із чого? з якого? Також були, на наш погляд, оригінальні запитання, а саме: чи можна зробити із коробки іграшковий кораблик? з якого матеріалу була зроблена перша коробка?

Завдання 7 - завдання про мотузки, які звисали з хмар до землі, виявилось дуже цікавим і незвичним для учнів. Майже усі учні задумалися, очі загорілися думкою. Але, на жаль, 9 учнів 3-А класу не написали жодної своєї думки і здогадки з приводу мотузок; 13 учнів написали 1-2 здогадки; 1 учень назвав 3 здогадки.

8 учнів 3-Г класу не назвали жодної здогадки; 9 учнів написали 1-2 здогадки; 2 учні назвали 4 здогадки.

9 учнів 3-В класу не назвали жодної здогадки; 15 учнів написали 1-2 здогадки.

Цікаві позитивні здогадки про мотузки, на нашу думку, були такі: «хто там є?», можна дивитися на красу зверху, можна кататися, гуляти з ними,

прикрашати квітами, хмари будуть вільні. Але були здогадки і негативні, а саме: люди злякалися мотузок, заплуталися у мотузках, вони впали на людей.

Після завершення діагностичного тестування учитель проводив бесіду з учнями за такими запитаннями: чи сподобалися їм завдання? чим вони незвичні? до чого спонукають? В основному відповіді учнів були позитивні; відповідали, що завдання дуже цікаві, незвичні, спонукають до роздумів. 1 хлопчик з 3-А здогадався, що це тестування з розвитку творчого мислення.

Порівняємо результати тестування класів (див.табл. 2.1):

Таблиця 2.1

Порівняльна таблиця класів за кількістю індивідуально набраних балів

№з/п	Клас (кількість учнів)	0 – 7 балів	8 – 15 балів	16 – і більше балів
1	3 – А (23)	8 (35%)	14 (61%)	1 (4%)
2	3 – В (25)	12 (48%)	9 (36%)	4 (16%)
3	3 – Г (19)	11 (58%)	4 (21 %)	4 (21%)
		31 учень	27 учнів	9 учнів

Порівнюючи результати тестування серед учнів 3-А, В, Г класів, робимо висновок про те, що 31 учень із 67 набрав від 0 до 7 балів, 27 учнів із 67 набрали від 8 до 15 балів, 9 учнів із 67 набрали більше 16 балів.

Виходячи із результатів проведеного тестування, можемо зробити висновок, що більшість учнів не показали високі результати під час діагностики на визначення рівня творчого мислення. Але ми знаємо, що тест Торренса, який ми використовували, відображає модель творчих процесів у своїй природній складності. При обробці експериментальних даних ми враховували вікові особливості учнів 3 класу, їх соціальний і практичний досвід, здатність до створення нових ідей, рішень, оригінальність і незвичність виконання деталей образу предмета. Ми враховували і те, що високі показники означають імпульсивність, поверхневність творчого мислення, а низькі показники свідчать про низьку інформованість або слабку мотивацію учнів. Оригінальні рішення, особливо їх високий рівень, означають психічні і невротичні розлади. При обробці відповідей учнів ми звертали увагу на оригінальність їхніх відповідей та

вказували їх у своєму аналізі. Високого рівня оригінальності не спостерігалось в жодному класі. Тому після обробки тестування ми можемо визначити **вихідний рівень сформованості творчого мислення молодших школярів** (учнів 3 класу) – це 1-2 відповіді на кожне завдання (кількість набраних балів за всі завдання становить 7 - 14 балів).

2.3. Динаміка розвитку творчого мислення учнів 3 класу

Після впровадження системи роботи у 3-В класі з формування творчого мислення на уроках української мови за допомогою медіатекстів ми здійснили контрольний етап нашої експериментально-дослідної роботи. Це дозволило виявити зміни у рівнях сформованості творчого мислення здобувачів освіти, які приймали участь в експерименті. Учням 3-В класу ми запропонували виконати ще раз діагностичний Тест вербального творчого мислення П.Торренса (7 завдань). Завдання тесту не змінювалися. Перед початком проведення тесту ми нагадали учням, що завдання їм вже знайомі. Це було зроблено з метою зняття психологічної напруги та створення комфортних умов для творчого мислення учнів. Після опрацювання Тесту приводимо варіанти відповідей здобувачів освіти 3-В класу у порівняльній таблиці (див.табл.2.2):

Таблиця 2.2

Порівняльна таблиця відповідей учнів 3 класу на діагностичному і контрольному етапах

Варіанти відповідей на діагностичному етапі	Варіанти відповідей на контрольному етапі
1) Куди дивиться хлопчик? Хто він? Чого хлопчик стоїть на колінах? Чому він дивиться у воду? Що він побачив? Навіщо він підійшов до моря? Він хоче умитися? Чому він прибіг до озера?	1) Чому хлопчик дивиться у воду? Яка пора року? Цей хлопчик ельф? Навіщо він підійшов до болота? Яким кольором трава? У хлопчика є бантик на светрові? У нього є мама чи родичі? Де знаходиться ця річка? Він любить гратися? У нього є якась іграшка? Він навчається у школі? Чому він білий? Якого кольору у хлопчика кофтина? Для чого йому ковпак на голові?

Варіанти відповідей на діагностичному етапі	Варіанти відповідей на контрольному етапі
<p>2) Хлопчик йшов додому і впав; розглядав рибок у воді; хлопчик хотів зловити рибу; побачив щось цікаве у воді; він набере у рот води; він прийде ще раз набрати води; йшов до лісу і побачив озеро;</p>	<p>2) Хлопчик хоче подивитися на себе, чи чистий він; бо він любить бути чистим. Якщо він забруднився, то умиється. Хлопчик побачив щось у річці. Хлопчик хоче випити води. Він злякався, коли побачив своє зображення. Хлопчик підійшов до води, щоб поплавати або посидіти біля річки. Хлопчик дивився на свою усмішку. Дивився у воду, як у дзеркало, гарний він чи ні.</p>
<p>3) Хлопчик зустрінеється зі своїми друзями; він не зможе вийти на вулицю, бо він травмувався; хлопчик поїсть рибу, яку зловив; він скоро піде спати; піде у ліс; із озера вискоче крокодил; хлопчик змінить зовнішність; хлопчик піде у ліс збирати гриби;</p>	<p>3) Хлопчик піде додому, щоб поїсти та відпочити. Хлопчик покличе друзів та почне рибалити. Він перестане бути ельфом. Хлопчик умиється, почистить зуби. Через деякий час він перестане посміхатися. Зніме свою шапку і стане звичайним хлопчиком. Він піде у магазин та зустріне друзів. Хлопчик повернеться додому, до людей.</p>
<p>4) Слоника прикрасити; він зможе тупотіти ногами, говорити, зможе зробити акробатичні трюки; для слоника можна зробити заводний ключ; можна причіпити вуха зайця; одягнути на нього спідницю; дати йому м'ячик; зав'язати йому бантик; одягнути як у цирку; розфарбувати слоника у колір райдуги або у червоний колір; слоник буде співати, повторювати слова за дітьми; зробити макіяж;</p>	<p>4) Можна збільшити вуха слоника, він зміг літати. Пофарбувати у колір райдуги. Слоника можна додати якусь іграшку. Слона можна одягнути, додати крила, поставити на ролики. Слоника можна поставити на колеса, повісити кольорові стрічки. Слоника можна пофарбувати як тигра. Слону зробити левові лапи, а тулуб змії. Можна додати прикраси та усмішку. Можна зробити декілька різних слоників.</p>
<p>5) Коробки здати на переробку; зберігати ручки, зошити, іграшки, тарілки; у коробках можна зберігати розсаду, зерно; на коробці можна плавати; можна зробити ящик для овочів; шафа для ляльки; можна у коробці полетіти у космос; ліжко для котика; на коробці можна перелетіти світ;</p>	<p>5) Треба на коробку натягнути тканину і це буде дім для котиків. Прикріпити колеса та двигун до коробки та катати домашнього кота. У коробці можна заховатися самому. У коробку можна покласти подарунок. З коробки можна зробити лежанку для кота. У коробку можна покласти різні іграшки або шкільне приладдя, малюнки. У коробку можна покласти різдвяні подарунки та подарувати друзям. Покласти у коробку їжу та роздавати людям. Із коробки можна зробити пташину годівничку. Можна зробити машину або футбольні ворота.</p>

Варіанти відповідей на діагностичному етапі	Варіанти відповідей на контрольному етапі
<p>б) Чи можна на коробці переплисти океан? Чи із коробки можна зробити іграшку? З якого матеріалу зроблена перша коробка? Коробка чарівна? Можна зробити іграшковий кораблик? Із чого вона зроблена? Вона глибока?</p>	<p>б) Коробки відрізняються кольором? Вона може бути декорацією? Чи може коробка змінювати колір? Коробка літає? Вона корабель? З коробки можна зробити ляльку? Картонна коробка тверда чи м'яка? Що у коробці? У коробку вміститься 300 телевізорів?</p>
<p>7) Якщо науковці залізуть на мотузки, то більше дізнаються про хмари; коли все буде розламане, люди будуть лізти до хмар по мотузкам; можна тримати хмари за мотузку і гуляти; дощ від мотузок буде скрізь; мотузки заплутають людей; хтось готується до свята, тому висять мотузки; можна повісити на мотузки квіти.</p>	<p>7) Почалася акція: хто більше зловить хмарок – той отримає автомобіль! По мотузкам можуть спускатися прибульці. Вони можуть узяти в полон планету. Ці мотузки рятувальні. По них можна піднятися на хмару і полетіти. У мотузках можна заплутатися – це небезпечно. Можна потягнути за мотузки, і з хмар потече вода. Мотузки – це дощ. По мотузкам хтось спускається. Мабуть, це НЛО. На мотузці можна піднятися до хмар.</p>

Проаналізуємо якісний показник відповідей учнів на основі порівняльної таблиці. На перше завдання тесту учні 3-В класу майже всі збільшили кількість запитань за картинкою. Також змінився і зміст запитань. Дітей цікавили деталі, наприклад: колір одягу та його призначення, елементи одягу хлопчика, роль хлопчика, його соціальне становище, час, пора року.

У другому завданні учні називали причини поведінки хлопчика. Називаючи причини, діти пояснювали поведінку хлопчика його рисами характеру та емоційним станом, а саме: любить бути чистим, гарний, злякався, усмішка та ін.. Відповіді учнів були у синтаксичній формі простого та складного речення, деякі учні використовували порівняння (вода, як дзеркало), зменшувальні суфікси іменників, синоніми.

У третьому завданні учні називали майбутнє хлопчика. І до експерименту і після нього відповіді дітей ґрунтувалися на власному практичному досвіді, як-от: піде додому, у магазин, зустріне друзів, поїсть, почистить зуби. Але була названа і незвичайна поведінка хлопчика у майбутньому, наприклад: перестане бути ельфом, зніме шапку і буде звичайним, повернеться до людей.

Четверте завдання тесту стосувалося удосконалення слоника (іграшки). Учні активно виявили творче мислення саме у цьому завданні. Це можливо пояснити тим, що іграшки є у дітей, вони граються ще з ними. Ігрова діяльність характерна для молодшого шкільного віку поряд із навчальною діяльністю. Учні жваво відповідали на завдання не тільки письмово, але і усно, підіймали руки для відповіді, викрикували з місця свої варіанти відповіді.

У завданні про картонні коробки учні згадували свій практичний досвід. Учні називали призначення коробки: для іграшок, для шкільного приладдя, для котика, для годівнички для птахів. Називали призначення коробки за порами року, а саме: весна – розсада; зима – Різдвяні свята, подарунки друзям. Згадана і соціальна робота – у коробці можна роздавати їжу людям. Нестандартним призначенням картонної коробки були футбольні ворота.

Шосте завдання (поставити запитання про властивості картонних коробок) і до експерименту і після виявилось найскладнішим для учнів. Майже не змінився показник кількості. За змістом запитання повторювалися.

У сьомому завданні (картинка з мотузками із хмар) учні називали відомі явища природи, звертали увагу на техніку безпеки, як користуватися мотузками, як прогулюватися із хмаринками, фантазували про прибульців та НЛО. Цікавим рішенням була відповідь – реклама про проведення акції: « Почалася акція: хто більше зловить хмарок – той отримає автомобіль».

Проаналізуємо кількісний показник відповідей учнів на основі порівняльних діаграм результатів тестування учнів 3-В класу.

На перше завдання тесту до експерименту 5 учнів не поставили жодного запитання, 15 учнів поставили 1-2 запитання до картинки, 3 учнів – 4 і більше запитань; після експерименту на перше завдання кількісний показник змінився: 2 учні жодного запитання не поставили, 16 учнів – 1-2 запитання, 7 учнів – 3-4 запитання (див. рис. 2.38):

Рис. 2.38. Порівняльні кількісні діаграми відповідей на 1 завдання тесту

На друге завдання (назвати причини події) до експерименту не назвали жодної причини 12 учнів, 1-2 причини назвали 5 учнів, 3-4 причини назвали 8 учнів; після експерименту 1-2 причини назвали 13 учнів, а 3-4 причини назвали 12 учнів (див. рис. 2.39):

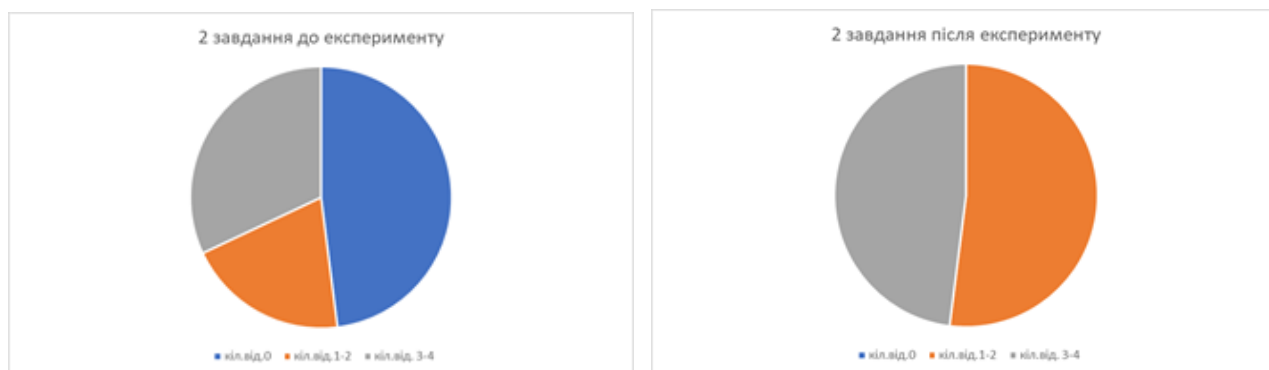

Рис. 2.39. Порівняльні кількісні діаграми відповідей на 2 завдання тесту

На третє завдання (передбачити подій) не змогли відповісти 12 учнів, 1-2 події називали 9 учнів, 3-4 події називали 4 учнів; після експерименту не змогли передбачити подій тільки 2 учнів, 1-2 варіанти подальших подій називали 9 учнів, а 3-4 варіанти подій називали 14 учнів (див. рис. 2.40):

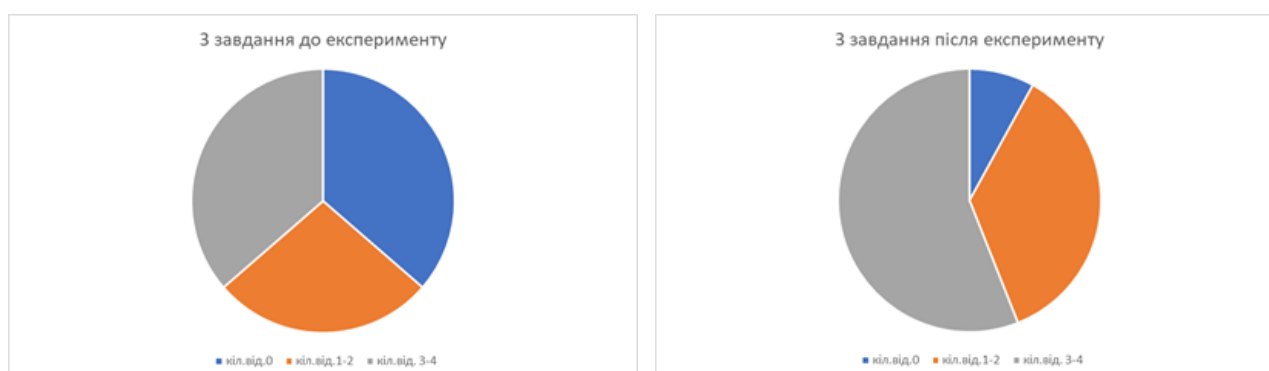

Рис. 2.40. Порівняльні кількісні діаграми відповідей на 3 завдання тесту

Четверте завдання стосувалося удосконалення іграшки. Були такі відповіді, а саме: 8 учнів жодного варіанту удосконалення, 1-2 варіанти назвали 10 учнів, 3 і більше варіантів назвали 7 учнів; після проведення контрольного тестування 8 учнів назвали 1-2 відповіді, а 17 – 3-4 варіанти (див. рис. 2.41):

Рис. 2.41. Порівняльні кількісні діаграми відповідей на 4 завдання тесту

П'яте завдання (картонні коробки) не назвали жодного варіанту 8 учнів, 1-2 варіанти – 13 учнів, 3-4 назвали 4 учні; після експерименту зменшилась кількість з відповідями 0 на 3 учні, на 2 учні збільшилися інші показники (див. рис. 2.42):

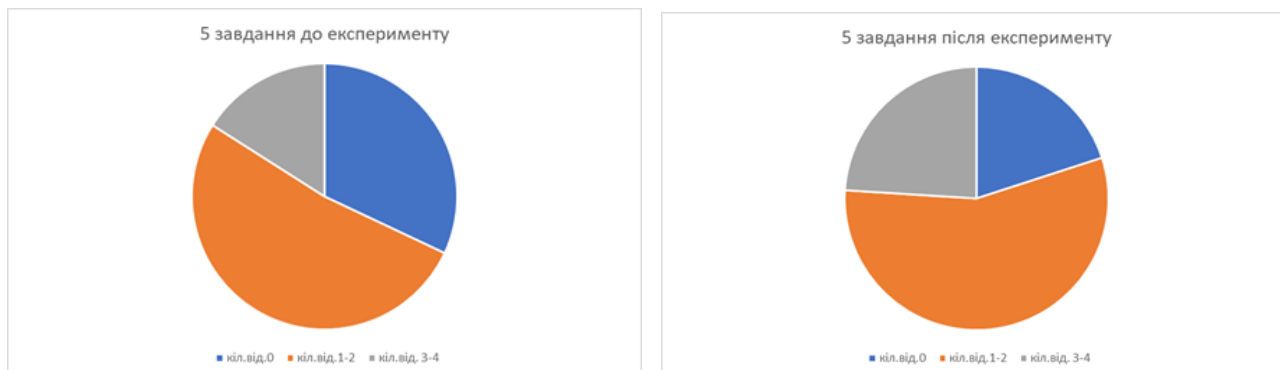

Рис. 2.42. Порівняльні кількісні діаграми відповідей на 5 завдання тесту

Шосте завдання виявилось найважчим для учнів (про властивості картонних коробок). Показники до наступні: 9 учнів не назвали жодної властивості, 12 учнів назвали 1-2 властивості, 4 учнів назвали 3-4 властивості. Після показник змінився таким чином, а саме: 5 учнів не назвали жодної властивості, 14 учнів називали 1-2 властивості, 8 учнів назвали 3-4 властивості картонних коробок (див. рис. 2.43):

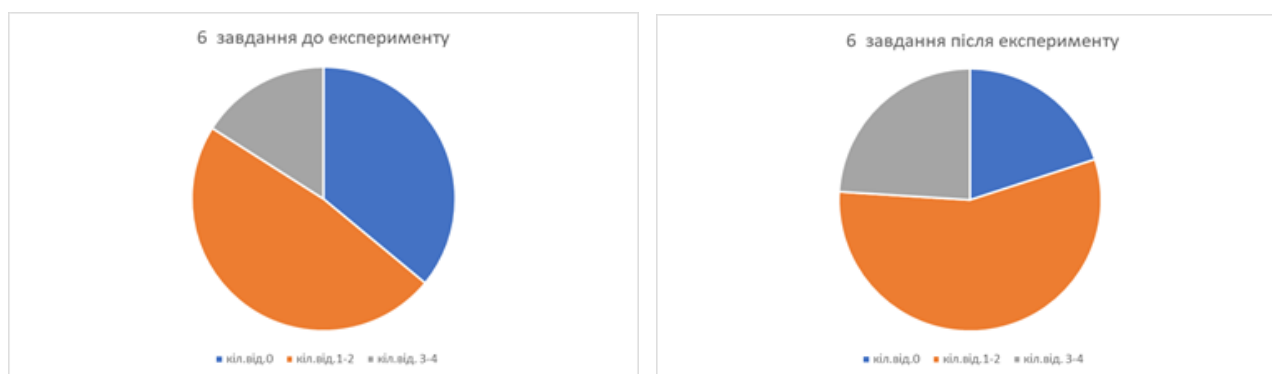

Рис. 2.43. Порівняльні кількісні діаграми відповідей на 6 завдання тесту

Сьоме завдання із тесту було незвичним для учнів (про мотузки, які спускалися із хмар). І якщо до експерименту 9 учнів не знали, що відповісти на поставлені запитання, то після експерименту було навпаки: учні змогли назвати події, які могли відбутися із мотузками. 17 учнів назвали 1-2 події, а 8 учнів назвали 3 і більше подій. На діаграмах показані відповіді у дзеркальному відображенні (див. рис. 2.44):

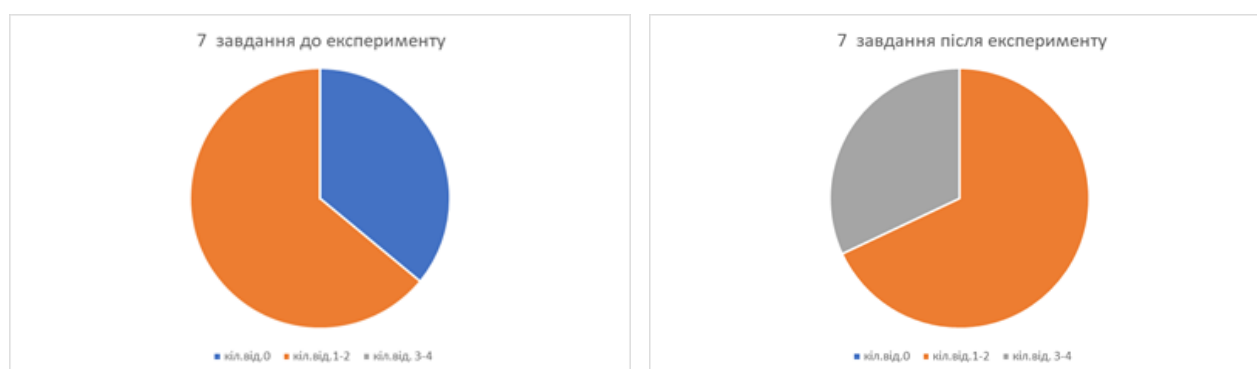

Рис. 2.44. Порівняльні кількісні діаграми відповідей на 7 завдання тесту

Порівняльна таблиця результатів тестування до і після експерименту (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Порівняльна таблиця результатів тестування
на діагностичному і контрольному етапах**

Етап тестування	0 -7 балів	8 – 15 балів	16 і більше балів
Діагностичний	12 (48 %)	9 (36 %)	4 (16 %)
Контрольний	2 (8 %)	7 (28 %)	15 (60 %)

Порівнюючи результати тестування учнів 3-В класу, можна зробити висновок про те, що до експерименту 12 учнів із 25 (48%) набрали від 0 до 7 загальних балів (одна відповідь – це один бал), а після експерименту тільки 2

учні (8%) набрали таку кількість балів. На 40 % збільшилась кількість учнів, які змогли дати відповіді на наступні завдання тесту.

9 учнів із 25 набрали від 8 до 15 балів до експерименту. Після виконання підготовчих завдань тільки 7 учнів набрали від 8 до 15 балів. Під час першого тестування 4 учнів із 25 набрали більше 16 балів. Під час другого тестування кількість учнів збільшилася майже у чотири рази (15 учнів). Це становить 60 % від загальної кількості учнів класу.

Виходячи із результатів проведеного тестування, можемо зробити висновок, що більшість учнів класу (60%) виконали завдання тесту на визначення рівня творчого мислення.

Також у таблицях і діаграмах, за результатами відповідей учнів, нами показана динаміка розвитку творчого мислення учнів класу, які брали участь в експериментальному дослідженні.

Зазначимо, що тест Торренса, який ми використовували під час дослідження, відображає модель творчих процесів особистості. При обробці експериментальних даних були враховані вікові особливості молодших школярів, їх соціальний і практичний досвід, а також здатність до створення нових ідей, рішень, вміння віднайти незвичайні деталі у запропонованих предметах (*оригінальність мислення*), вміння висловити більшу кількість ідей (*швидкість мислення*) та вміння застосувати різні підходи у вирішенні завдань (*гнучкість мислення*). Також ми враховували рівень вільного володіння мовленнєвими засобами української мови у 3 класі.

Тому після обробки тестування ми можемо визначити завершальний рівень сформованості творчого мислення молодших школярів (учнів 3 класу) – це 3-4 відповіді на кожне завдання (кількість набраних балів за всі завдання становить 8 – 15 балів).

Висновки до розділу 2

Отже, аналіз стану досліджуваної проблеми у практиці сучасних шкіл

показав, що у державних документах, типових освітніх програмах, у підручниках вправи на розвиток творчого мислення за допомогою медіатекстів є у наявності. У типових освітніх програмах зазначено медіатексти, з якими працюють здобувачі освіти молодшої школи, проте в освітніх програмах, створених під керівництвом О. Я. Савченко та Р. Б. Шияна, вони різняться. Змістова лінія «Досліджуємо медіа» представлена у підручниках 2020 року видання. Вчителі-практики впроваджують у систему роботи вправи на розвиток творчого мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів. На нашу думку, кращі підручники з досліджуваної проблеми, у яких представлені завдання з розвитку творчого мислення на основі медіатекстів є завдання у підручниках І. О. Большакової та Г. Остапенко, Це автори, які впроваджують у систему роботи освітню програму початкової школи Р.Б. Шияна.

Проведене анкетування серед вчителів Криворізької гімназії №90 показало, що учителі застосовують при реалізації змістової лінії «Досліджуємо медіа» вправи на розвиток творчого мислення здобувачів освіти при опрацюванні медіатекстів, наприклад: висловити припущення, змінити місце/час події, замінити персонажа, правдива/неправдива інформації, цікава/нецікава інформація.

Для розуміння наявного рівня сформованості творчого мислення був проведений вербальний тест Торренса. При обробці експериментальних даних після тесту були враховані вікові особливості учнів 3 класу, їх соціальний і практичний досвід, здатність до створення нових ідей, рішень, оригінальність і незвичність виконання деталей образу предмета. Після математичної обробки результатів тестування було визначено вихідний рівень сформованості творчого мислення молодших школярів (учнів 3 класу) – це 1-2 відповіді на кожне завдання (кількість набраних балів за всі завдання становить 7 - 14 балів).

Після впровадження системи роботи з розвитку творчого мислення на уроках української мови за допомогою медіатекстів був здійснений контрольний етап експериментально-дослідної роботи та виявлені зміни у рівнях сформованості творчого мислення здобувачів освіти. Тому після математичної

обробки результатів тестування визначили завершальний рівень сформованості творчого мислення молодших школярів (учнів 3 класу) – це 3-4 відповіді на кожне завдання (кількість набраних балів за всі завдання становить 8 – 15 балів).

Таким чином, можемо стверджувати, що розроблена система роботи сприяє розвитку творчого мислення молодших школярів (здобувачів освіти 3 класу) на уроках української мови.

ВИСНОВКИ

Аналіз психологічної та методичної літератури дає підстави стверджувати, що творче мислення – це вид пізнавального продуктивного мислення. Завдяки творчому мисленню та засобам мови створюється новий оригінальний продукт. Творче мислення характеризується швидкістю, гнучкістю, оригінальністю та починається із мотивації (підготовки), продовжується висуванням гіпотез (ідей), зрозумінням (інсайт), прийняття рішень (перевірка). Розвиток творчого мислення – це формування операцій мислення (аналізу, синтезу, інтерпретації, оцінювання).

Визначено, що ефективність розвитку творчого мислення залежить від реалізації психолого-педагогічних умов. Назвемо їх: відповідність віковим та індивідуальним особливостям молодших школярів; дослідження розвитку творчого мислення молодших школярів; напрями роботи над розвитком творчого мислення за допомогою медіатекстів; впровадження спеціальних вправ та завдань для розвитку творчого мислення молодших школярів за допомогою медіатекстів на уроках української мови; систематичне застосування вправ та завдань на розвиток творчого мислення за допомогою медіатекстів.

Створено модель розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі. Модель складається із чотирьох етапів, а саме: початково-мотиваційного, формувального, практичного, творчого. Реалізація цієї моделі, на нашу думку, має привести до високого або достатнього рівня сформованості творчого мислення здобувачів освіти 3 класу за допомогою медіатекстів на уроках української мови.

Була проведена експериментальна робота у три етапи: діагностичний, формувальний і контрольний. На діагностичному етапі відбулося виявлення рівня сформованості творчого мислення третьокласників. На формувальному етапі було впроваджено розроблену модель розвитку творчого мислення учнів 3 класу засобами медіа. На контрольному етапі була проведена повторна діагностика рівня сформованості творчого мислення третьокласників. При

обробці експериментальних даних після вербального тесту Торренса враховувалися вікові особливості учнів 3 класу, їх соціальний і практичний досвід, здатність до створення нових ідей, рішень, оригінальність і незвичність виконання деталей образу предмета. Після математичної обробки результатів тестування було визначено вихідний рівень сформованості творчого мислення молодших школярів (учнів 3 класу) – це 1-2 відповіді на кожне завдання (кількість набраних балів за всі завдання становить 7 - 14 балів).

Після впровадження у КГ №90 системи роботи з розвитку творчого мислення на уроках української мови за допомогою медіатекстів був здійснений контрольний етап експериментально-дослідної роботи та виявлені зміни у рівнях сформованості творчого мислення здобувачів освіти. Тому після математичної обробки результатів тестування визначили завершальний рівень сформованості творчого мислення молодших школярів (учнів 3 класу) – це 3-4 відповіді на кожне завдання (кількість набраних балів за всі завдання становить 8 – 15 балів).

Результати досліджень дають підстави вважати, що виявлені психолого-педагогічні умови, розроблені на їх основі вправи та завдання, створена модель розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів на уроках української мови у 3 класі, експериментальна діагностика забезпечили ефективний розвиток творчого мислення молодших школярів. Отже, гіпотеза дослідження підтвердилася, завдання дослідження виконані, мета роботи досягнута.

Перспективним вважаємо дослідження окресленої проблеми в контексті забезпечення наступності і перспективності навчання української мови молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баб'як С.Я. Розвиток творчого мислення молодших школярів у процесі навчання. URL: <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=465908>.
2. Баришполец О.Т. Чинники впливу засобів масової інформації на аудиторію. *Соціальна психологія*. 2006. № 6. С. 153–163.
3. Баришполец О.Т. Український словник медіакультури / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ: Міленіум, 2014. 196 с.
4. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2014. 137 с.
5. Большакова І.О., Пристінська М.С. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл.закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1. Харків: Ранок, 2020. 112 с.
6. Варзацька Л.О., Трохименко Т.О. Українська мова та читання : підручник для 3 кл. закладів загальн.середн. освіти : у 2-х ч. Ч. 1. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2020. 160 с.
7. Вашуленко М.С. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ: Видавничий дім Освіта, 2019. 192 с.
8. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
9. Вашуленко М.С., Васильківська Н.А., Дубовик С.Г. Українська мова та читання : підруч. для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ: Видавничий дім Освіта, 2020. 160 с.
10. Вебінар І.Большакової. Змістова лінія «Досліджуємо медіа». URL: <https://www.youtube.com/%20watch?v=T6GKg1kQ6wA>.
11. Вебінар О. Дячук. Креатив у новому році: вправи, ідеї та тайм-менеджмент. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=o6IuvA6r1ls&t=2s>.
12. Вебінар І. Іванової. Реалізуємо змістову лінію «Досліджуємо медіа» в початкових класах НУШ. Практичні поради для вчителя. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=TRquTJrcuBI&t=4812s>.

13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
14. Верес Г., Васильківська Н.А. Медіатексти як засіб розвитку комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Магістр*. 2020. №34. С.177 – 179.
15. Виготський Л.С. Уява і творчість в дитячому віці. 1997. 64 с.
16. Вітвицька С. С. Розвиток творчого мислення майбутніх магістрів освіти. *Андрогогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання*. 2014. №5. С. 88 – 96.
17. Голуб Н. Розвиток творчого потенціалу учнів ліцею на уроках української мови. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-4-120-127>.
18. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
19. Гілфорд Д.П. URL: <https://geniusrevive.com/dzhoj-pol-gilford-odin-iz-osnovatelej-psihologii-tvorchestva/>
20. Державний стандарт початкової освіти: від 21 лютого 2018 року / Міністерство освіти і науки України. Офіц. вид. Київ: КабМін України, 2018. 37 с.
21. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
22. Дорожко Г. С. Шляхи розвитку творчого мислення молодших школярів. *Тенденції та перспективи науки і освіти в умовах глобалізації*. 2018. С. 308-310.
23. Захарійчук М. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загальн.середн. освіти (у 2-х частинах) : Частина 1 : Українська мова. Київ: Грамота, 2020. 160 с.
24. Іванов В. Ф., Волощенко О. В., Різун В.В. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
25. Іщенко О.Л., Іщенко А.Ю. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1. Київ: Літера ЛТД, 2020. 112 с.
26. Калініченко Л. М. Ідеї О.Савченко про формування творчого мислення

- молодших школярів. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. №28. С. 16 – 20.
27. Калініченко Л. М. Формування творчого мислення молодших школярів: генеза ідей українських психологів і педагогів: навчальний посібник. Київ: Ліра-К, 2017. 90 с.
28. Канеман Д. Мислення швидко і повільно / Пер. з англ. М. Яковлев. Київ: Наш формат, 2017. 480 с.
29. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навчальний посібник. Львів: ЛьВДУВС, 2016. 156 с.
30. Кельнер С. С. Шляхи розвитку творчих здібностей учнів. *Шкільному психологу усе для роботи*. 2013. № 12. С. 2 – 19.
31. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч.-метод. посіб. Львів: Світ, 2019. 136 с.
32. Ковальова В.І. Творча майстерня. Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра: навч. посіб. Харків: Основа, 2010. 191 с.
33. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
34. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні: станом на 20 травня 2010 р. / Президія Національної академії педагогічних наук України. Офіц. вид. Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2010. 12 с.
35. Костюк Г. С. Порівняльне дослідження індивідуального і колективного рішення розумових завдань молодшими школярами. *Психологічний журнал*. 1983. № 5. С. 23–31.
36. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Радянська школа, 1989. 608 с.
37. Кравцова Н., Придаток О., Романова В. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти. У 2-х ч. Ч. 1. Тернопіль: Підручники і посібники, 2020. 144 с.
38. Кузьміна І.В., Бойко Т.В. Розвиток творчої особистості на заняттях

- словесності. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. №4. С. 9 – 13.
39. Кулик О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2011. № 7. С. 55–57.
40. Литвин А. В., Робак В.Є. Завдання медіаосвіти в підготовці фахівців. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2013. № 3. С. 31 – 37.
41. Леонт'єв О.М. Лекції із загальної психології. С., 2000. 506 с.
42. Люк О. В. Творче мислення молодшого школяра: сутність, структура, особливості прояву. *Молодий вчений*. 2015. №5. С. 123-125.
43. Лук'яненко М.С. Розвиток творчого мислення молодших школярів. *Обдарована дитина*. 2002. №5. С. 16.
44. Маліновська Т. В. Актуальні проблеми методики викладання мови. 2019. С. 92-98.
45. Маничева Ю. Є. Формування творчого мислення молодших школярів на основі інтерактивних методів навчання. *Шлях у педагогічну науку: проблеми і рішення* : зб. наук. робіт. студ. 2013. №3. С. 169–172.
46. Медведєва Н.С. Виявлення творчого потенціалу. Стратегії реалізації задуму. *Психолог*. 2006. №40. С. 12–15.
47. Медіаосвіта. Основи медіаграмотності: навч. посіб. для курсу “Основи медіаграмотності” / укл. Троян С.О., Ткачук А.В. Умань: ПП Жовтий О.О., 2014. 128 с.
48. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі: посібник для вчителя / Т. Бакка, В. Голощапова, Г. Дегтярьова та ін.; за ред. О. Волошенюк, Г. Дегтярьової, В. Іванова. Київ, 2017. 196 с.
49. Міщихина Л. Психологія творчості: навчальний посібник. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 448 с.
50. Міщенко Н. В. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами інноваційних технологій. *Таврійський вісник освіти*. 2017. №1. С. 139.
51. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*. 2004. №6. С. 2 – 9.

52. Оліяр М. Методичні засади формування творчої особистості учня початкової школи. *Освітні обрії*. 2019. №2. С. 31 – 35.
53. Онищук В.О. Дидактичні основи засвоєння учнями мовних навичок і умінь. *Українська мова і література в школі*. 1971. №3. С. 48 – 53.
54. Остапенко Г. С. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл.загал, серед, освіти (у 2-х част.). Ч. 1. Київ: Світич, 2020. 144 с.
55. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник. Київ: Кондор, 2015. 469 с.
56. Педагогіка діалогу: інновації зарубіжної школи: навчальний посібник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2012. 277с.
57. Петухова Л.Є. Методологічні засади формування інформаційних компетентностей майбутніх учителів початкових класів. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу: науковий посібник / під заг. ред. С.І. Якименко. Київ: Видавничий дім «Слово», 2011. С. 63–74.
58. Полєвікова О.Б. Система творчих вправ як засіб розвитку мотивації до вивчення рідної мови у молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. : спец. 13.00.02. Херсон, 2004. 24 с.
59. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 15 – 24.
60. Пономарьова К. І., Гайова Л.А. Українська мова та читання : Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 1. Київ: УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.
61. Потебня О.О. Естетика і поетика слова: Збірник / Упоряд., вступ.ст., приміт. І.В. Іванько, А.І. Колодної. Київ: Мистецтво, 1985. С.302.
62. Початкова освіта : Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти; типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко); методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України щодо

- впровадження ідей Нової української школи в початковій освіті. Київ: УОВЦ «Оріон», 2018. 160 с.
63. Прозорова Л. Творчі різнорівневі вправи з української мови для розвитку уваги, логічного та дивергентного мислення учнів. *Початкова школа*. 2017. № 5. С. 36–37.
64. Психологічний словник / За ред. В.І.Войтко. Київ: Вища школа, 1982. 216 с.
65. Психологічна діагностика інтелекту, мислення креативності дитини / упоряд. С.Максименко, Л.Кондратенко, О.Главник. Київ: Мікрос-СВС, 2003. 12 с.
66. Рубінштейн С. Л. Основи загальної психології. 2006. URL: <http://psylib.org.ua/books/rubin01/index.htm>.
67. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. Київ: Абрис, 1997. 376 с.
68. Савченко О. Я. Українська мова та читання : Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 2. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.
69. Сапун Г. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл.загал. середн. освіти. У 2 ч. Ч. 1. Тернопіль: Підручники і посібники, 2020. 128 с.
70. Сергеєнкова О.П. Вікова психологія: навч. посіб. / О.П. Сергеєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасєкова. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
71. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. Київ: Просвіта, 2001. – 416 с.
72. Словник психологічних термінів. URL: https://pidru4niki.com/79991/psihologiya/slovník_terminiv_zagalna_psihologiya.
73. Словник української мови. URL: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=32318&page=1044>.
74. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. К.: Наукова думка, 1970 – 1980. Т. 4: І – М / [ред. А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, П.П. Доценко]. Київ: Наукова думка, 1973. 840 с.
75. Словник іншомовних слів / [уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута]. Київ: Наукова думка, 2000. 680 с.

76. Сулім А.А. Медіакомпетентність як результат упровадження медіаосвіти.
URL:
[http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Soc_kom/2011_968/content/sulim
.pd10.](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Soc_kom/2011_968/content/sulim_pd10)
77. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. Київ: Радянська школа, 1976. 403 с.
78. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах. Т.4. Київ: Радянська школа, 1977. С.638.
79. Тест вербального творчого мислення П.Торренса. URL:
[https://dytpsyholog.com/2015/06/29/%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5-%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B5-%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/
/](https://dytpsyholog.com/2015/06/29/%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5-%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B5-%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/)
80. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. 1-2, 3-4 класи. URL : [https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyishkoli.](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyishkoli)
81. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна. 1-2, 3-4 класи. URL : [https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyishkoli.](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyishkoli)
82. Токарева Н. М., Шамне А.В. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2017. 548 с.
83. Трофименко Т. Шляхи розвитку творчого мислення дітей молодшого шкільного віку. Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: зб. наук. пр. студ. 2012. №5. С. 158 – 163.
84. Торренс Е.П. URL: [https://geniusrevive.com/elis-pol-torrens-otets-sovremennoj-teorii-tvorchestva/.](https://geniusrevive.com/elis-pol-torrens-otets-sovremennoj-teorii-tvorchestva/)
85. Уоллес Г. URL: [https://www.psychology-online.net/articles/doc-1318.html.](https://www.psychology-online.net/articles/doc-1318.html)
86. Федчишин Г. URL: [https://naurok.com.ua/prezentaciya-rozvitok-tvorchogo-mislennya-uyavi-151755.html.](https://naurok.com.ua/prezentaciya-rozvitok-tvorchogo-mislennya-uyavi-151755.html)

87. Харченко Н. А. Вікові особливості учнів як предмет педагогічної психології у науковій спадщині Г.С.Костюка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. : спец. 10.00.01 загальна психологія, історія психології. Київ, 2017. 209 с.
88. Цєпова І. В. Розвиток навичок мовленнєвої діяльності молодших школярів: аудіювання, говоріння. Харків: Ранок, 2008. 122 с.
89. Цимбалюк І. М. Психологія: навч. посіб. Київ: Видавничий дім Освіта, 2006. 303 с.
90. Цимбалюк І.М, Яницька О.Ю. Загальна психологія: навч. посіб. Київ, 2006. 303 с.
91. Чабайовська М. І., Омельченко Н.М., Синільник В.В. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина. Тернопіль: Астон, 2020. 160 с.
92. Шумаєва С., Побірченко Н.С. Медіакомпетентність як складова загальної масмедійної просвіти учнів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2014. №48. С. 320.
93. Яцимірська М., Драган М. Медіатекст як продукт журналістської творчості. *Вісник Львів. УНТУ. Серія: Журналістика*. 2007. №30. С. 267 – 276.
94. Aufenanger S. Medienkompetenz im digitalen Zeitalter. Beck, Uwe. Tagungsband. – Karlsruhe, 2001. P. 15-21.
95. Brinkmann, David J. Teaching creatively and teaching for creativity. *Arts Education Policy Review*. №111. 2010. p.48-50
96. Kubey R.W. Media Literacy in the Information Age: Current Perspectives. New Brunswick, London: Transaction Publishers, 2001. 508 p
97. Steven R.Kovi, 7 Habits of Extremely Effective People. Пер. з англ. О. Любенко. 2-е вид., стер. Kharkiv, Ukraina : Klub Simeinoho Dozvillia. 2016.

98. Tulodziecki G. Medien in Erziehung und Bildung. Grundlagen und Beispiele einer handlungs – und entwicklungsorientierten Medienpädagogik. Bad Heilbrunn, 1997.

12	Кіра Кор.	0	0	0	0	0	0	0	0
13	Макар Мак.	1	3	1	0	1	0	0	6
14	Олег Нов.	1	0	1	1	1	1	1	6
15	Олександр Ом.	0	1	0	1	1	3	1	7
16	Аріна Під.	3	5	1	2	3	0	0	13
17	Тимур Руд.	0	0	0	0	0	0	0	0
18	Дарина Сас.	1	1	0	1	0	1	0	4
19	Анастасія Шум.	5	3	3	3	4	4	4	26

Таблиця А.3

Таблиця відповідей 3-В класу

№з/п	Пі учня	1	2	3	4	5	6	7	Кільк.відпов.
1	Бонд.	4	0	0	1	0	1	1	7
2	Бугр.	0	0	0	2	2	1	0	5
3	Дж.	0	4	0	4	2	0	0	10
4	Жидк.	2	0	0	0	0	0	0	2
5	Єрж	1	0	0	0	0	0	0	1
6	Зиб.	1	2	2	1	2	2	1	11
7	Кір	4	4	5	3	4	0	1	21
8	Кул.	1	2	2	2	2	3	1	13
9	Лат.	1	1	2	2	1	1	1	9
10	Леб.	1	1	1	1	1	1	1	7
11	Ліч.	1	0	1	0	1	1	1	5
12	Люб	1	3	3	3	2	2	1	15
13	Мем	0	0	0	1	2	1	1	5
14	Мєд	0	0	0	0	0	0	0	0
15	Мох	5	3	4	3	4	4	2	25
16	Нуд	0	0	0	0	0	0	0	0
17	Пог	1	0	0	0	0	0	0	1
18	Пов	1	3	1	2	3	1	1	12
19	Тург	3	0	0	3	2	3	1	12
20	Фурм	1	0	0	0	0	0	0	1
21	Чеп	1	3	3	2	2	2	2	15
22	Шев	1	0	0	0	0	0	0	1
23	Шм	2	3	1	3	5	4	2	20
24	Шк	1	3	2	2	1	1	1	11
25	Ясін.	3	2	2	4	2	2	2	17

Таблиця А.4

Таблиця відповідей 3-В класу після експерименту

№ з/п	Пі учня	1	2	3	4	5	6	7	Кільк.відпов.
1	Бонд.	2	2	2	3	2	1	2	14
2	Бугр.	1	2	2	2	3	1	2	13
3	Дж.	1	1	2	3	2	0	2	11
4	Жидк.	2	3	3	4	3	2	2	19
5	Єрж.	2	3	3	4	3	0	2	17
6	Зиб.	3	3	3	4	4	2	3	22
7	Кір.	4	4	4	4	4	2	3	25
8	Кул.	2	3	3	4	4	2	3	21
9	Лат.	0	1	2	3	3	0	2	11
10	Леб.	2	2	3	2	2	3	1	15
211	Люб.	2	3	3	4	4	3	4	23
12	Мем.	3	3	4	4	4	3	2	23
13	Мед.	1	1	0	1	2	0	1	6
14	Мох.	3	4	5	4	5	3	4	28
15	Пог.	2	2	2	3	3	2	2	16
16	Пов.	3	3	3	4	4	3	4	24
17	Тург.	2	2	3	2	4	2	3	18
18	Фурм.	0	1	0	1	1	1	1	5
19	Чеп.	1	2	3	4	4	2	2	18
20	Шев.	2	2	2	2	2	2	2	14
21	Шм.	3	3	3	4	4	3	3	23
22	Шк.	2	3	2	3	4	2	2	18
23	Ясін.	3	3	3	4	4	2	2	21
24	Ліч	2	2	2	2	2	2	2	14
25	Нуд.	1	1	2	1	2	0	1	8

Додаток Б

Скриншоти прикладів вправ із підручників української мови 3 класу

1. Вашуленко М. С. Українська мова та читання : підруч. для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / М. С. Вашуленко, Н. А. Васильківська, С. Г. Дубовик. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2020. — 160 с. : іл

9 РОБОТА З МЕДІАТЕКСТАМИ
НАВЧАЮСЯ РОЗРІЗНЯТИ МЕДІАТЕКСТИ, ДОСЛІДЖУВАТИ ЇХ

1 Прочитайте текст. Визначте, з якою метою його написано.

Ви живете в сучасному інформаційному суспільстві: читаєте книжки, дивитесь телепередачі, користуєтесь комп'ютерами. А чи цікавилися ви, що таке медіа? Медіа — це способи і засоби передавання інформації нам із вами.

А чи знаєте ви різновиди медіа? Найпоширенішими медіа у світі є книжки, преса (газети і журнали), фото, телебачення та кіно, радіо, Інтернет.

А яка мета засобів масової інформації — масмедіа? Вони мають забезпечувати суспільство цінною, повною і правдивою інформацією. Але оскільки вони не завжди дотримуються цього правила, то кожен повинен подбати про те, щоб захистити себе від недостовірної інформації.

- Якими різновидами медіа ви користуєтесь найчастіше? Чому? А якими не користуєтесь чи користуєтесь рідко? Поясніть чому.

Обговоріть з учителькою (учителем), як перевірити, чи інформація є достовірною.

Хвилинка спілкування

— Я бачила по телевізору, як в одному селі люди рятували замерзлих лелек. Це було навесні. Птахи прилетіли з вирію, аж раптом ударили морози. І селяни всіх лелек розібрали по хатах, відігріли, нагодували. А потім випустили, коли знову стало тепло.

— А я читав, що...

Продовжте розмову.

28

Перегляньте відео про озеро Синевир. Чи можна купатися в цьому озері? Розкажіть, що ви дізналися про перлину природи Карпат.

4 Прочитайте текст, розкриваючи дужки і вживаючи потрібні форми прикметників. Поставте запитання за змістом тексту.

Краєвиди навколо озера Синевир надзвичайно (мальовничий) та (величкий). (Стрімкий) схили вкриті (стрункий) ялинами. Посередині озера розмістився невеличкий острівцець, немов зіниця (блакитний) ока. Звідси і народна назва Синевиру — (Морський) око.

• Утвори і запиши форми прикметників у множині. Познач закінчення у прикметниках. Поясни, як узгоджуються прикметники з іменниками.

Глибоке гірське (озеро)
 Коштовна природна (скарбниця)
 Мальовничий величний (краєвид)

Озеро Синевир

- 3** Розгляньте світліну. Поставте запитання за її змістом і запишіть відповіді.

- 4** Розгляньте уважно світліни і скажіть, що на них зображено.

Що ти відчуваєш, коли споглядаєш світліни?
 Що робить кожне фото привабливим?
 Чи все вдалося фотографувати?
 Чи ти хотів би (хотіла б) щось змінити? На котрому фото?
 Що відчувають твої однокласники (однокласниця), споглядаючи ці світліни?
 Чи віриш ти цьому медіапродукту? Чому?
 Яку інформацію ти з нього отримав (отримала)?

2. Варзацька Л. О. Українська мова та читання : підручник для 3 кл. закладів загальн.середн. освіти : у 2-х ч. Ч. 1. / Л. О. Варзацька, Т. О. Трохименко. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020. — 160 с. : іл.

- 33.** 1. Із поданих складів утвори і запиши слова. Яке серед них «зайве»? Чому?

скрип флей за ка коб та

- ?** 2. Спиши речення. Із чим порівнює поет звучання флейти?
Флейта свистіла, мов вітер між кручами.

Іван Франко

- 34.** 1. Прочитайте уривок із казки.

ФЛЕЙТА І ВІТЕР

У саду на лавці сидів Музикант. Він грав на флейті. До його чудової пісні прислухалися і пташки, й дерева, й квіти. Навіть Вітер приліг під кущем і з подивом слухав гру на флейті.

Замовкла пісня, поклав Музикант флейту на лавку й пішов до хати. Підвівся Вітер з-під куща, прилетів до флейти та й подув з усієї сили...

За Василем Сухомлинським

- ?** 2. Знайдіть у тексті слова — назви дій, протилежні за значенням, і запишіть їх парами. Які картини вони змальовують у вашій уяві?
3. Усно складіть продовження казки. Виразно розкажіть придуману вами частину.

- 35.** 1. Прочитай авторську кінцівку казки «Флейта і Вітер». Зістав її зі складеним у класі продовженням.

Загула флейта, мов осіння негода під стріхою. Подув Вітер ще дужче, а флейта не грає — гуде та й гуде.

«Чому ж це так? — думає Вітер. — Адже я залюбки можу вирвати дуба з корінням, скинути дах із хатини. Чого ж флейта не підкоряється мені — не грає?».

2. «Поговори» з Вітром. Допоможи йому з'ясувати, чому ж флейта не грає.

3. Запиши речення. Підкресли в ньому антоніми.

Музикант — майстер своєї справи, а Вітер — невіглас у музиці.

2020. — 160 с. : іл.

МЕДІАВІКОНЦЕ: МУЛЬТФІЛЬМИ

Мультфільм (від латинського слова «множення») — фільм, створений за допомогою серії малюнків, ляльок або інших фігур. Їхні зображення швидко рухаються. Інша назва цього виду мистецтва — *анімація*.

Які мультфільми тобі подобаються?

Хто в них головні герої? Назви героїв мультфільмів, які є для тебе прикладом для наслідування.

Перегляньте кадри з українських мультфільмів різних років випуску, присвячених народному героєві — Кирилу Кожум'яці і його синові Микиті.

1965

2016

Що нового вам відкрилось в образах героїв? Що зображено по-іншому, ніж у казці?

Дослідіть: які мультфільми подобалися в дитинстві вашим батькам, дідусям і бабусям? Які мультфільми ви дивитеся разом?

МЕДІАВІКОНЦЕ: мініпроект – створення обкладинки книжки «Мій улюблений вірш»

 Роздивіться обкладинки книжок, виданих в українських видавництвах. А ви хотіли б відчутти себе видавцями, творцями книжки? Якщо так, то вам буде цікаво створити свою маленьку книжечку «**Мій улюблений вірш**».

ПОРАДИ ЮНИМ ВИДАВЦЯМ

- ✓ Придумайте назву книжки.
- ✓ Доберіть зміст (свій вірш або вірш улюбленого автора).
- ✓ Ви знаєте, що кожна книжка починається з обкладинки. Потрібно виготовити її з цупкого паперу.
- ✓ Укажіть назву книжки, ім'я та прізвище автора.
- ✓ Створіть (або знайдіть) малюнок, який би відповідав змісту книжки.
- ✓ Розкажіть або напишіть короткий відгук про свою книжку щоб усім захотілося її прочитати.

Бажаємо натхнення та успіху!

МЕДІАВІКОНЦЕ: селфі

Селфі (від англійського слова — «сам», «само») — різновид світлини-автопортрета, сутність якого полягає у фотографуванні самого/самої себе на відстані витягнутої руки або з використанням дзеркала.

Чи любите ви робити селфі? З якою метою?

Роздивіться світлини, на яких діти і підлітки знімають селфі. Як ви вважаєте, вони все роблять правильно?

ОБГОВОРІТЬ: ЯКИХ СЕЛФІ СЛІД УНИКАТИ? ЧОМУ?

- ✓ Не робити селфі на залізничних коліях, на воді, з тваринами, на дахах будівель, на вагонах поїздів, на трасі.
- ✓ Не слід фотографуватися під час грози, буревіїв, смерчу.
- ✓ Під час перебування у відпустці не слід публікувати сімейні світлини, оскільки злочинці можуть скористатися цією інформацією для пограбування вашої домівки.

МЕДІАВІКОНЦЕ: КОЛАЖ «Наш клас»

Колáж (від французького слова, що означає «склеювати») — це композиція з природних матеріалів, аплікація із тканин різної фактури або мозаїка з фотографій. Колажі можуть бути на різні теми.

Під час створення колажів використовують вирізки з газет, журналів, фотографії, написи, окремі букви, власні малюнки тощо.

Які колажі ви бачили? **Розгляньте** зображення колажів на обкладинці і сторінках підручника. Розпізнайте, які матеріали були використані для їх створення.

Роздивіться колаж на с. 4 цього підручника. Якій темі він присвячений? Що б ви хотіли в ньому додати або змінити?

МЕДІАВІКОНЦЕ: Музей книги і друкарства

Слово **музе́й** походить із грецької мови. Це заклад, де зберігають, вивчають і виставляють для огляду твори мистецтва, предмети історії, науки, побуту тощо.

У Києві є **Музей книги і друкарства України**. Це джерело цікавої різноманітної інформації про виникнення книжок і їхнє життя в сучасному світі.

Розгляньте світлини предметів із цього музею. Про які з них ви дізналися з прочитаних текстів?

◆ Здійснити віртуальну екскурсію до музею ви зможете, завітавши на його сайт.

<https://bitly.su/U4moLa>

Про що ви б хотіли ще дізнатися?
Які сторінки з історії книги вам найцікавіші?

МЕДІАВІКОНЦЕ: афіша вистави

Афіша — надруковане або написане за певною формою оголошення про концерт, виставу, лекцію та інше. Її вивішують на видному місці.

Які афіші ти бачив/бачила дорогою до школи?

ЯК СТОРИТИ АФІШУ ВИСТАВИ?

- ✓ Яку інформацію обов'язково слід вказувати на афіші?
- ✓ Напишіть назву вистави, її автора. Де і в який час вона відбудеться?
- ✓ Хто буде в ній грати?
- ✓ Кого запрошуєте на виставу?
- ✓ Де краще розмістити афішу?
- ✓ Запропонуйте різні варіанти оформлення тексту афіші: який використати шрифт, малюнки, колір.

Обговоріть, яку афішу можна створити для вистави п'єси «Стрімкий, як вітер». Запропонуйте різні варіанти.

4. Пономарьова К. І. Українська мова та читання : Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 1 // К. І. Пономарьова, Л. А. Гайова. — Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. — 160 с. : іл.

3. Прочитай повідомлення друзів. Дай відповідь на їхнє запитання.

Улітку ми подорожували. Побували в різних куточках України. Дізналися багато цікавого. Познайомилися з новими друзями.

А як ти провів/провела літо?

4. Візьми інтерв'ю в однокласників/однокласниць. Розпитай, що їм найбільше запам'яталося з літніх канікул.

5. Запиши відповіді на запитання Щebetунчика. Пригадай, як правильно записувати речення.

1. Де ти побував/побувала влітку?
2. Що найбільше сподобалось?
3. З яким настроєм ти прийшов/прийшла до школи?

4. Прочитай повідомлення друзів.

У Львові стоїть пам'ятник Данилові Галицькому. Львів'яни вважають, що він побудував їхнє місто і назвав на честь свого сина Лева. Від заснування Львова минуло вже понад 750 років.

5. Візьми інтерв'ю у своїх однокласників/однокласниць. Запитай, що нового вони дізналися з повідомлення друзів.

7. Розглянь світлину із зображенням міського озера. Напиши про нього текст (3–4 речення).

8. Прочитай вірш Ганни Чубач. Випиши виділені слова. Познач корінь. Чи всі вони спільнокореневі?

Літом ластівка **літає**,
 ластів'ят малих навчає:
 — Не лінуйтеся, ластів'ята,
 вчіться **літечком** літати.
 Бо як **літо** відлітує,
 ми за море помандруєм.

5. Кравцова Н. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти. У 2-х ч. Ч. 1 / Н. Кравцова, О. Придаток, В. Романова. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2020. — 144 с.

2. Зіскануй QR-код і переглянь відео «Акваріумні рибки».

26. 1. Прочитай текст. Як ти гадаєш, де діти побачили акваріум?

Велике бажання

Кирилко із Соломійкою розглядали новий акваріум.

— Які маленькі рибки! — здивувався хлопчик. — А це їхня домівка?

— Так, вони живуть в акваріумі.

— Які чудернацькі акваріумні рибки! — дивувався Кирилко. — Різнокольорові, як папуги. Смугасті, як зебри. Вусаті, як річкові соми.

— А ця рибка — золота, — показала Соломійка на рибку з пишним хвостиком. — Вона виконує бажання.

— То нехай допоможе мені вивчити нові слова!

— Так і буде, — усміхнулася Соломійка. — Добрий початок є! Це слово — **акваріум**.

2. Дай відповіді на запитання (усно).

1. Що розглядали Кирилко із Соломійкою?
2. Що здивувало хлопчика?
3. Як називають домівку для рибок?
4. Які рибки жили в акваріумі?
5. Як називають рибку, що виконує бажання?
6. Яке бажання було в Кирилка?
7. Що відповіла хлопчикові дівчинка?

2. Від імені електричного приладу напиши розповідь за планом.

План

1. Я — необхідна річ у домі.
2. Мої добрі справи.
3. Я можу бути різним.

Зразок.

Я — електричний чайник, дуже необхідна річ у кожному домі. Я готовий виручити в будь-який момент. Наллєш води, увімкнеш у розетку — і гарячий напій готовий!

Я можу бути різної форми, місткості. Без мене важко уявити сучасне життя людини.

102. Зіскануй QR-код та переглянь відеоролик «Уроки обережності. Електрика». Поміркуй, з якою метою було створено це відео.

310. 1. За малюнками та кінцівкою склади розповідь. За потреби використовуй слова для довідки

Почали пильнувати, що ж далі буде. Виявилось, що кішка щоранку виносила курча у двір, як годували курей, дожидала, поки воно наїсться. Тоді брала курчатко в зуби, несла в запічок* і клала біля своїх кошенят (За Борисом Грінченком).

Слова для довідки: одного разу, у квочки вилупилися, ходили з квочкою, привчалися гребтися, наступив на ніжку, квочка не помітила, курчатко в запічку, лиже хвору ніжку.

2. Запиши складену частину розповіді.

311. Як ти гадаєш, що у твоїй розповіді вдалося найкраще?

6. Большакова І. О. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. — Харків : Вид-во «Ранок», 2020. — 112 с. : іл.

2 Текст. Тема і головна думка. Проблема. Читаємо в особах.

- Прочитай слова.
Першокласник, школа, велетень, дружба.

Подумай, як ці слова можуть бути пов'язані між собою за змістом. Склади і запиши речення з двома словами на вибір. Усно склади текст, уживаючи всі слова.

Проблема — питання, що потребує розв'язання.

ПЕРШОКЛАСНИК

зачин

Одного дня на початку навчального року до кабінету директора школи зайшов схвильований батько.

— Ви візьмете мого сина в перший клас? Я вже був у шістьох школах. Його нікуди не беруть.

— Чому? — запитав директор.

головна частина

- Про що ти дізнався/дізналася? Якими можуть бути причини того, що дитину не беруть до школи? Що буде далі?

— Розумієте, мій син занадто великий, щоб сидіти в класі.

— Може, йому краще сидіти в коридорі? — запропонував директор.

— Він не може розміститися в коридорі, — відповів батько.

— Тоді у спортивній залі.

— На жаль, він не поміститься й у спортивній залі, — зітхнув батько.

— Тож вибачте, ми, мабуть, також не зможемо прийняти вашого сина, — засумнівався директор.

— Я вас розумію, але, прошу, зрозумійте і мене, — наполягав батько. — Мій Павко повинен ходити до школи. Я не можу дозволити, щоб він залишився неосвіченим.

- Про що ти дізнався/дізналася? Чому Павка не брали до школи? Як можна розв'язати цю проблему? Що буде далі?

Директор погодився записати Павка до школи. Домовилися, що хлопчик буде сидіти у шкільному дворі і дивитися у клас крізь відчинене вікно. Узимку Павко надягатиме шубу та навушники, щоб чути, що відбуватиметься за зачиненими вікнами. Він покладе класну дошку на коліна і буде писати.

Наступного ранку Павко прийшов до школи. Його голова досягала даху. Він зазірав у вікна, а діти з подивом на нього дивилися.

- Про що ти дізнався/дізналася? Які проблеми можуть бути у спілкуванні Павка й однокласників? Що буде далі?

Раптом пролунав дзвінкий голос:

— Ти з першого класу?

— Я? — здивувався Павко і нахилився, щоб побачити, хто з ним розмовляє. — Так, — і посміхнувся сміливій дівчинці.

— Мене звати Вётка, — сказала дівчинка. — Мені тато вчора читав казку. У казці розповідали про добрих велетнів. А ти також добрий велетень?

Павко кивнув головою і подумав: «Що робити? Як переконати в цьому дітей?»

- Про що ти дізнався/дізналася? Чому дівчинка запитала Павка, чи він добрий? Що Павко зробить, щоб переконати її, що він не злий?

Павко підняв руку і дотягнувся до найближчого дерева в лісі. Потім підніс руку до вікна — і всі побачили білочку, що сиділа на долоні.

— Білочка! — радісно скрикнула дівчинка. — А ти не знайдеш для неї шишку?

І Павко дістав шишку. Діти були в захваті. Вони перестали боятися Павка. Кожну перерву всі грали у футбол. А Павко був воротарем. А ось у схованки хлопчик не грав. Як можна сховатися, маючи такий зріст?! Дітям не хотілося гратися без Павка, тож вони гралися у схованки все рідше.

кінцівка

Павко став гарним другом. Хлопчик добре вчився, і вчителька завжди його хвалила і підбадьорювала.

За Марією Дуриковою

Уявіть собі школу без стін, розташовану між тропічними лісами і рисовими полями, побудовану виключно з бамбука. Це *Зелена школа* на острові Балі. Учні вивчають традиційні предмети, такі як математика і мови, а також кулінарію, садівництво і навіть традиційну балійську грязьову боротьбу.

У світі багато незвичних шкіл. Але є те, що їх об'єднує. Як ти думаєш, що?

- Обговоріть у парі школи, описані в тексті. Чим вони схожі? Чим відрізняються? Чому? У якій із цих шкіл ви б хотіли навчатися?

- Склади і запиши речення з поданих слів.

1. Діти, у, навчаються, школах, різних.

2. побудована, з, Зелена, бамбука, школа.

Визнач вид речень: розповідне, питальне чи спонукальне.

Визнач головні слова в першому реченні.

Зміни речення так, щоб вони стали питальними.

Хто? → Що? → Де?

- Спиши питальне і спонукальні речення з першого абзацу тексту. Перетвори їх на розповідні та запиши.

- Випиши з тексту п'ять слів — назв предметів, чотири слова — назви ознак, три слова — назви дій. Поясни, як ти шукав/шукала ці слова.

Редагуємо. У школі є шкільні правила.

Дискусія. Т-схема. Точка зору.

- Запиши по три думки для двох точок зору.

Чи всі школи світу мають бути однаковими?

 Так, усі	 Ні, не всі
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Твоя точка зору — твоя думка з певного питання.

7. Чабайовська М. І., Омельченко Н. М., Синільник В. В. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 1 / М. І. Чабайовська, Н. М. Омельченко, В. В. Синільник. — Тернопіль : Астон, 2020. — 160 с. : іл.

2. Віртуальна екскурсія. Де б ти хотів/хотіла побувати?

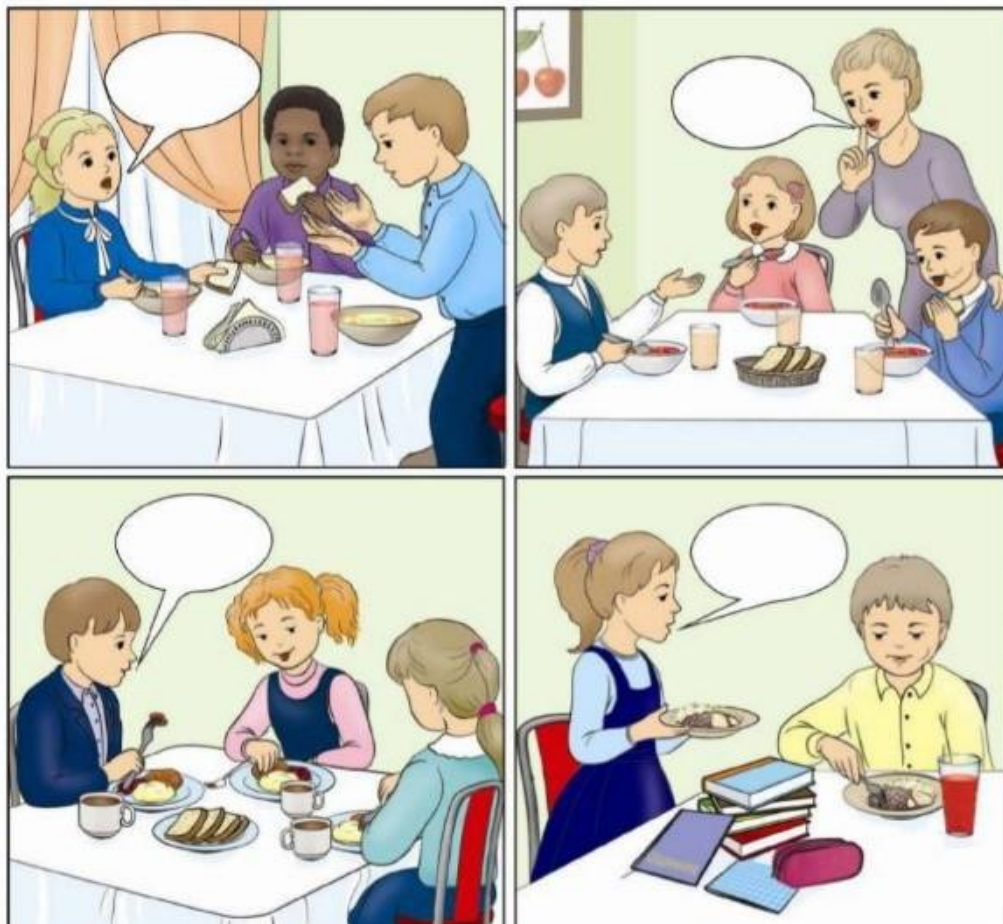
Склади запрошення на екскурсію (усно).

Вокзал

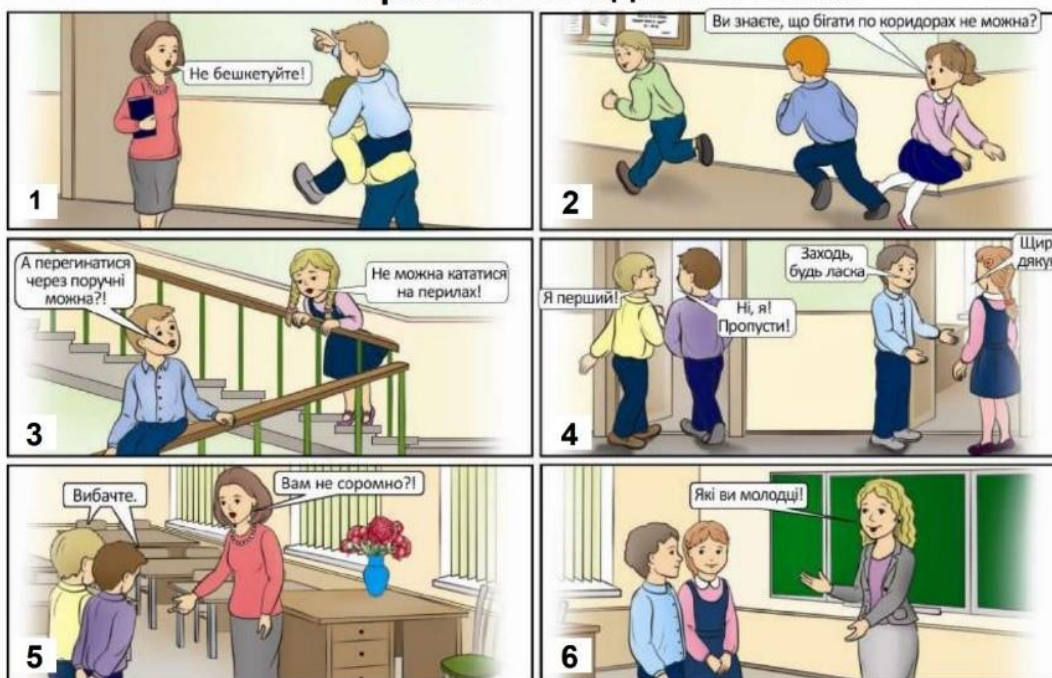
3. Підбери самостійно репліки до коміксів.

Правила поведінки в їдальні

2. Розглянь комікси і склади розповідь.

Правила поведінки в школі

8. Іщенко О. Л. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1 / О. Л. Іщенко, А. Ю. Іщенко. - Київ : Літера ЛТД, 2020. - 112с.

 СКЛАДАЄМО ТЕКСТИ

СКЛАДАЄМО КАЗКУ

1. Складіть власну казку, вибравши один із варіантів продовження речень.

Давно чи недавно був собі

- Іван, с..лянський син;
- трет..окласник Іванко;
- Іван-поб..ван.

Жив він

- із матінкою у гл..няній хижі;
- з курми й гусьми у хатці на узліс..і;
- із батьками на 16-му поверсі.

Його всі любили, бо він

- вправно підказував на уроці;
- співав гарних пісень;
- врятував країну від страшного

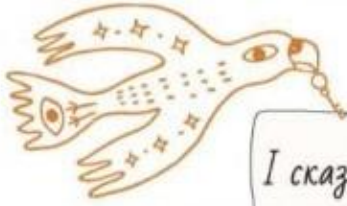
Якось він пішов по до лісу і там зустрів

- продавчиню зі шкільного буфету;
- білу ;
- змію в короні.

Вона дала йому

- золотий ;
- з маком;
- білу .

І сказала:

- «Поклади це с..огодні ввечері собі під подушку»;
- «Закопай це за своєю хатою»;
- «Віддай це першому, кого зустрінеш».

Він так і зробив. А наступного ранку прийшов до нього

- король і сказав: «Ти **вилікував** мене від злих чар. Дарую тобі коня і цілий віз »;
- д..ректор школи і сказав: «Завдяки тобі ми отримали гроші на р..монт спортзалу. Можеш тр..нуватися там з ранку до ночі»;
- зайчик і сказав: «Ти врятував моїх діточок від л..сиці-чаклунки. Тепер у твоїй хаті й морква не **скінчаться** ніколи».

Тож дуже скоро Іван

- почав продавати свіжі овочі й розбагатів;
- зажив слави найс..льнішого трет..окласника міста;
- **залишив** золото матері й поїхав **допомагати** людям по світу.

2. Прочитайте свої казки одне одному.

3. Знайдіть у казці товариша зачин і кінцівку.

4. Випишіть слова з пропущеними буквами.

5. Запишіть слова, замість яких у тексті подано малюнки.

6. Випишіть виділені слова, позначте в них префікси.

7. Обміняйтеся зошитами і перевірте роботи одне одного.

8. Запишіть уривок зі своєї казки і намалюйте до нього ілюстрацію.

ВИЗНАЧАЄМО РОЛЬ ІЛЮСТРАЦІЙ ТА ПІДЗАГОЛОВКІВ

- **1.** Обговоріть, що ви бачите на кожному зображенні. Які запитання у вас виникли?

- 2.** Доберіть підписи до зображень.

1. Гра в м'яча у Давньому Китаї.
2. Знак видалення з поля.
3. Мрія кожної футбольної команди.
4. Українець Валерій Лобановський – один із найкращих футбольних тренерів у світі.

- 3.** Прочитайте заголовок і підзаголовки.
Поміркуйте, про що може йтися в кожному абзаці.

Історія футболу

1. Як починався футбол.
2. Мають бути правила!
3. Найголовніше футбольне змагання.
4. Футбол в Україні.

Часто підписи допомагають зрозуміти зображення.

А підзаголовки пояснюють зміст абзацу.

9. Остапенко Г. С. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл.загал, серед, освіти (у 2-х част.). Ч. 1 / Г. С. Остапенко. - Київ : Світич, 2020. - 144 с. : іл.

Урок 19

Тиждень 4. Подорож у казку

1. Припустіть, що відбувалося з мандрівниками після зустрічі з водоспадом.
2. Дізнайся про ще одну пригоду Мумі-троля та його друзів у Самотніх Горах.

2. Що в цьому уривку було для тебе несподіваним? А про що ти вже здогадався/здогадалася?
3. Уяви себе на місці Аліси. Розкажи, що б ти відчував/відчувала в такій ситуації.
4. Прочитай опис Кролика. Які нові деталі з'явилися?
5. Випиши з тексту фразеологізм, який означає "розплакалася". Чи вживатимеш ти його? Якщо так, то в яких випадках? Якщо ні, то чому?
6. Перепиши в зошит виділені в тексті речення: спершу питальне, потім розповідне і насамкінець — спонукальне. Пригадай, що ти знаєш про ці типи речень. У перших двох реченнях підкресли граматичні основи.
7. Склади й запиши в зошит одне речення про Алісу, а друге — про Кролика. Знайди в них підмет і присудок, а потім запропонуй зробити це однокласнику/однокласниці. За спільною згодою підкреслить у реченнях головні члени.

10. Сапун Г. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл.загал. середн. освіти. У 2 ч. Ч. 1 / Г. Сапун. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2020. — 128 с.

Будова слова «Які чудесні барви у нашій рідній мові...»

- **134.** Про що йдеться в казці? Де жили німи? Чим вони займалися? Де жила бабуся Мова? Чим вона займалася? З яким проханням звернувся хлопець до бабусі Мови? Що зробили німи з бабусиним подарунком? Прочитай виділене речення. Чи погоджуєшся ти з цією думкою? Уяви, що ти зустрівся / зустрілася з бабусяю Мовою. Про що ти запитаєш у неї?

Вимова і правопис слів з ненаголошеними голосними [е], [и] в корнях Оповідання та авторські казки

Приходить Петрик додому. Поїв і відразу сів робити уроки. І мама його похвалила.

— Петрику, невже ти змінився?

— Так, змінився! А все тому, що ...

За Владом Пухальським

- **188. 1.** Хто головна дійова особа оповідання? Коли відбувалися описані події? Яка пригода трапилася з хлопчиком? Як ти закінчиш відповідь Петрика?

 Варіанти твєї відповіді на запитання Петрика

Додаток В

Бланк анкети та приклади відповідей вчителів

16:27

Анкета для учителів 3 класів за Змістовою лінією "Досліджуємо медіа"

Чтобы сохранить изменения, войдите в [аккаунт Google](#). [Подробнее...](#)

1. Ваш навчальний заклад?

Мой ответ _____

2. За якою освітньою програмою працюєте?

Мой ответ _____

3. Які медіатексти за жанром використовуєте при опрацюванні Змістової лінії "Досліджуємо медіа"?

Мой ответ _____

4. Яким способом аналізуєте з учнями медіатексти?

Мой ответ _____

16:27

5. Яким способом інтерпретуєте з учнями медіатексти?

Мой ответ _____

6. Яким способом оцінюєте з учнями медіатексти?

Мой ответ _____

7. Яким чином формуєте творче мислення учнів при опрацюванні медіатекстів?

Мой ответ _____

7. Яким чином формуєте творче мислення учнів при опрацюванні медіатекстів?

Мой ответ _____

Отправить Очистить форму

Никогда не используйте формы Google для передачи паролей.

Форма создана в домене Криворізька загальноосвітня школа №90. Сообщение о нарушении

Відповіді учителів на анкету

3. Які медіатексти за жанром використовуєте при опрацюванні Змістової лінії "Досліджуємо медіа"?

6 відповідей

мультфільми, документальні ролики, фотографії, реклама

Літературні твори, світлини, малюнки, мультфільми.

Відеофільми, презентації, телебачення, радіо

Вірші, оповідання, казки

Інформаційні

мультфільми, газети, журнали, відео, реклама,

4. Яким способом аналізуєте з учнями медіатексти?

6 відповідей

Складаємо характеристики герої, встановлюємо настрій тексту юємо настрої тексту

Створення коміксів, презентація, інтерв'ю, прес-конференція

Словесна бесіда, малюнкові бесіда,

Аналітико-синтетичним

Діалог, питання, життєвий досвід

запитання,

5. Яким способом інтерпретуєте з учнями медіатексти?

6 відповідей

Створити свій фото колаж, знайти частину тексту до фото, входження в малюнок.

Дослідження, судження.

Твір продовження, твір відгук, твір роздум.

Вивчення напам'ять, переказ, інсценізація

Адаптація до мети уроку

звдання творчого характеру

6. Яким способом оцінюєте з учнями медіатексти?

6 відповідей

"Ромашка Блума", складання оцінки вчинкам героя.

Висловлення власної думки.

Початковий, середній, достатній, високий рівень

Рівневим оцінюванням: початковий, середній, достатній, високий

Правдивість, цікавість

чим цікава інформація?

7. Яким чином формуєте творче мислення учнів при опрацюванні медіатекстів?

5 відповідей

Продумати власну кінцівку, скласти розповідь за серією малюнків, створення коміксів

Складання сенкана, „Фішбоун“, „Дерево передбачань“

Словесне малювання, storytelling

Дискусія, проблемні питання

висловити припущення, змінити обставини, персонажа

Додаток Г

Скриншот вправ на розвиток творчого мислення (матеріал вебінару Креатив у новому році: вправи, ідеї та тайм-менеджмент / О. Дячук

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=o6IuvA6r1ls&t=2s>

Дивакуватий архітектор

Для виконання цієї вправи знадобиться папір та олівець. Як варіант: можна провести групову гру, що об'єднає клас! І для цього вам знадобиться лише шкільна дошка. Потрібно записати 10 будь-яких предметів, як-от: стіл, тигр, міст, гроші, смартфон, камінь, ключ, картина, кіт, комп'ютер. А потім найцікавіше: школярі мають намалювати будівлю, що складатиметься із запропонованих предметів. Так-так, дах у вигляді смартфона та кіт замі дверей! Далі заохотьте школярів пояснити: як вони поєднали ці предмети, чому саме так?

Порівняй

Шукаєте гру для перепочинку та переключення уваги? Вправа «Порівняй» чудово підійде для уроків на вулиці. Завдяки їй школярі розслабляться та зможуть повернутися до засвоєння матеріалу із новими силами. Усе що потрібно – відповісти на запитання.

1. Озирніться навкруги, що бачите? Назвіть кілька предметів, що оточують вас.
2. Які речі навколо вас найстаріші? Можливо, предмети, які знаходяться тут дуже давно.
3. А які найновіші? Можливо, їх придбали нещодавно?
4. Що в них спільного? Назвіть кілька спільних ознак, як-от форма, колір або шкільний інвентар тощо.
5. Чим відрізняються?
6. Які з них існуватимуть довше? І чому?

Незвичайне інтерв'ю

Вправа має на меті заохотити школярів подивитися на звичні речі під іншим кутом. Хіба не в цьому полягає креативне мислення? Запитайте у школярів:

- Який предмет ви б запросили на інтерв'ю/обід?
- Чому саме його? Наведіть кілька аргументів.
- Яку історію він розповів би, якщо б міг?

Ця вправа нагадує мультфільми, де предмети мають свою історію та вміють говорити (як-от «Дім іграшок»)! Тож можна зробити вправу ще цікавішою, запропонувавши школярам перевтілитися у великих аніматорів та аніматорок.

Гра в асоціації

Що можна вигадати простіше, ніж гра в асоціації? У цьому її беззаперечна перевага, але у нас є кілька лайфхаків, як зробити відому вправу ще цікавішою! Діти мають записати 5 будь-яких слів у стовпчик. І навпроти кожного слова – записати асоціацію, що першою спала на думку. Поки триває час, відведений на вправу, школярі повинні дібрати асоції до кожного занотованого слова. Що більше, то краще!

Наприклад:

- касета – фільми, телевізор, музика, актори;
- риба – водоїми, їжа, жабри, бульбашки.

Додатки Д

Скриншоти сертифікатів участі у науково-практичних конференціях з теми

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

СЕРТИФІКАТ

№2680
ЗАСВІДЧУЄ УЧАСТЬ

Шляпець Олени

*у роботі XI Міжнародної інтернет-конференції
молодих учених та студентів «Глухівські наукові
читання – 2021. Актуальні питання суспільних
та гуманітарних наук»*

8-10 грудня 2021 року

Проректор
з наукової роботи та міжнародних зв'язків

Наталія ТКАЧЕНКО

CERTIFICATE
is awarded to
Shliapets Olena
for being an active participant in
II International Scientific and Practical Conference
**“SCIENTIFIC PROGRESS: INNOVATIONS,
ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS”**

24 Hours of Participation
(0,8 ECTS credits)

MUNICH
6-8 November 2022
sci-conf.com.ua

CERTIFICATE
is awarded to
Shliapets Olena
for being an active participant in
I International Scientific and Practical Conference
**“SCIENTIFIC RESEARCH
IN THE MODERN WORLD”**

24 Hours of Participation
(0,8 ECTS credits)

TORONTO
9-11 November 2022
sci-conf.com.ua

**ВІННИЦЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ ІНСТИТУТ
WYŻSZA SZKOŁA EKONOMII, PRAWA I NAUK
MEDYCZYNYCH IM. PROF. E. LIPIŃSKIEGO W KIELCACH**

СЕРТИФІКАТ № 1021
засвідчує, що

ШЛЯПЕЦЬ О.М.

**взяв(ла) участь у Міжнародній науково-практичній конференції
«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»
29-30 березня 2022 року, Вінниця, Україна (Наказ № 19-р від 28.03.2022 р.)
та вдосконалив(ла) такі компетентності:**

- здатність використовувати інформаційні технології для ефективного спілкування на професійному та соціальному рівнях;
- результативна комунікація в багатокультурному середовищі і культурні компетенції як один з інструментів інтернаціоналізації вищої освіти;
- формування уявлень про результат і динамічну структуру та індивідуального стилю за темою доповіді.

Загальний обсяг – 12 годин (0,4 ЕКТС)

В.о. ректора ВКІ
Ольга КОЛОТІЙ
кандидат економічних наук

DZIEKAN
Wydziału Prawa i Bezpieczeństwa
dr Waldemar Cisowski
doktor nauk społecznych

CERTIFICATE
is awarded to
Shliapets Olena
for being an active participant in
I International Scientific and Practical Conference
**“SCIENTIFIC PROGRESS: INNOVATIONS,
ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS”**
24 Hours of Participation
(0,8 ECTS credits)
MUNICH
9-11 October 2022
sci-conf.com.ua